

IPARI PARKOK – MUNKAHELYTEREMTÉS

**AZ IPARI PARKOK FOGLALKOZTATÁSI
SZEREPÉNEK NÖVELÉSE A VIDÉKI ÉS A
PÓLUSVÁROSI TÉRSÉGEKBEN**

2011

Szerkesztette
az IPE – Ipari-, Tudományos-, Innovációs- és Technológiai Parkok Egyesület
megbízásából
Rakusz Lajos

Szerzők:
Dr. Göndöcs István
Rakusz Lajos
Dr. Tóth János

Lektorálta:
Dr. Pálmai Zoltán

Készült
az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány
támogatásával
2011. március

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	4
I. HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TÉRSÉGEK	4
II. PÓLUSVÁROSOK TÉRSÉGE.....	12
BEVEZETŐ	17
I. HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TÉRSÉGEK	22
I.1 A vidékfejlesztés nyitott kérdései	25
I.1.1 Programkészítés	26
I.1.2 A kistérségi gazdaságfejlesztési területek.....	26
I.1.3 A fő beavatkozási területei.....	28
I.2 A megvalósítás feltételrendszerének meghatározása és biztosítása	38
I.3 Végrehajtás	39
I.4 Stratégiai irányok.....	39
I.5 A hátrányos helyzetű térségek fejlesztési modellje	46
I.5.1 Termelő, értékteremtő gazdasági tevékenység térnyerése,.....	46
I.5.2 Foglalkoztatás bővítése	49
I.5.3 A fiatalok számára is megfelelő életfeltételek kialakítása	51
I.5.4 Az alacsony státuszú lakosság társadalmi reintegrálása	53

I.5.5	A természeti és kulturális értékek megőrzése, tudatos hasznosítása.	54
I.5.6	Az agráralapon történő térségfejlesztés szereplőinek azonosítása.....	55
I.5.7	Az együttműködés feltételeinek és formáinak kidolgozása.....	55
I.5.8	A termelési és értékesítési lehetőségek összevetése, termelési és értékesítési előterv	58
I.5.9	Együttműködés feltételei és formája.....	59
I.5.10	Szervezeti felépítés.....	60
I.5.11	Az integrátor szervezet tevékenységei.....	61
I.5.12	Piaci stratégia	61
I.5.13	Termékfilozófia.....	62
I.5.14	Termelés és értékesítés lehetőségei.....	63
I.5.15	Beruházás- és humán erőforrás igény	66
I.5.16	Pénzügyi terv.....	66
I.5.17	A megvalósítás feltételrendszerének meghatározása.....	67
I.6	Hátrányos helyzetű kistérségek megújuló energetikai modellrendszere.....	72
I.6.1	Hátrányos helyzetű térségek főbb problémái.....	72
I.6.2	Hátrányos helyzetű térségek megújuló energetikai modellrendszerének alapelvei.....	73
I.6.3	Területfejlesztésre gyakorolt hatás.....	74
II.	PÓLUSVÁROSI TÉRSÉGEK	76
III.	Irodalomjegyzék	81

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány célja az Új Széchenyi Terv részeként előmozdítani a potenciálisan 200.000 munkahely létrehozását az ipari parkok hálózatának felhasználásával. A munka elsősorban a munkanélküliek **hátrányos helyzetű térségekben** élő munkanélküliek számára dolgoz ki olyan modellt, amely a helyi adottságokkal számolva nagy számban teremt munkaalkalmat. A tanulmány foglalkozik a **pólusvárosok** térségében működő, a versenyképesség növelésében leginkább számításba jövő parkok foglalkoztatási feladataira, különös tekintettel a tőkebevonásra és a szellemi bázisok gazdasági folyamatokba való bekapcsolódására. Az innováció-orientált fejlesztések közvetlenül kisebb, áttételesen és hosszabb távon viszont annál több munkahely létesítését segítik elő.

I. HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TÉRSÉGEK

1. A szakértői munka **központi gondolata** az erőforrások megőrzésére, fejlesztésére, multiplikatív hatásaik maximális kihasználására épülő **helyi piacfejlesztés** azon termékek és szolgáltatások számára, amelyek előállításához adottak, fejleszthetőek, illetve megteremthetők a feltételek. Ez a biztosítéka annak, hogy a tanulmányban javasolt program (modell) végrehajtható legyen, önfenntartó fejlődési folyamatokat indítson el és fenntartható eredményekhez vezessen. Ehhez részletes, a múltbeli folyamatokra is kiterjedő helyismeretre és a hosszú távon összegyűlt tapasztalatok elemzésére van szükség. A kidolgozásra kerülő megoldások reális alapjai nélkül ugyanis nem valósítható meg az elérhető legjobb példák, technológiák, innovatív megoldások eredményes adaptációja. A feladat eredményes kivitelezéséhez jelentős elkötelezettség is szükséges, amely nem elégszik meg a szakmai tekintetben elégséges megoldásokkal, hanem az adott helyszínen releváns, reálisan

keresztülvihető, az adott népesség, közösség adottságainak, igényeinek és képességeinek megfelelő akciókhoz vezet.

2. A helyi gazdaságfejlesztés egyik kulcseleme a **helyi keresletben** rejlő potenciál kiaknázása. A helyi piaci igényeknek a saját kínálat révén történő kielégítése a belső foglalkoztatás fő hajtóereje. A térségi, helyi piac kifejlesztésének fő céljai:
az erőforrások újraelosztásból, a termelésből és értékesítésből származó jövedelmek rendszeren belül tartása, újrafelhasználása, akkumulációja
olcsóbb, fenntarthatóbb élelmiszerellátás
jelentős foglalkoztatás-növelés

A belső piac nem jelent védett piacot, ezért a törekvéseknek ki kell állniuk a mindenre kiható globális verseny próbáját.

3. A **helyi gazdaságfejlesztési modell fő elemeinek** meghatározásakor fontos a helyi adottságok figyelembe vétele mellett az eddig nem alkalmazott folyamatokat és eljárásokat, újfajta megközelítésmódokat is számba venni. Ezek olyan új kapcsolódási pontokat hozhatnak létre a fejlesztéspolitika gyakorlatában már meglévő elemek között, amelyek révén újfajta utak tárulhatnak föl a területfejlesztés számára.

A következőkben felsorolt **gazdaságfejlesztési beavatkozási területek** önmagukban is fejleszthető blokkokat képeznek, amelyek között olykor átjárások, olykor egymást erősítő vagy éppen kizáró kapcsolat is lehetséges. A helyi gazdaságfejlesztés azon elemei, amelyek egy-egy fő irány kiegészítőjeként értelmezhetők, több beavatkozási területnél is megjelenhetnek. Ezek:

a helyzethez kapcsolódóan:

- A helyi közösségek belső kohéziójának megszűnése, fellazulása
- A közösség-hiány káros következményeinek felismerése
- A helyi adottságoknak megfelelő termékek eltűnése, a helyi piacok felszámolódása, a bevásárlóközpontok teljes térnyerése
- A lakosság egyre nagyobb részének kiszorulása a vásárlói körből, a szegénységi küszöb alá szorulása
- A kisüzem, a háztáji termelés elsorvadása
- Az önellátás, önfenntartó képesség megszűnése
- A szociális és a költségvetési teher túlzottá válása

a megoldási lehetőségekhez kapcsolódóan:

- Önellátó jellegű kisüzemi, családi alapú termelés támogatása, megszervezése
- Helyi termékek, szolgáltatások piacának megteremtése; egymásnak termelés és szolgáltatás, az erőforrások „rendszeren belül” tartása (elsősorban élelmiszer-termelés)

alternatív energiára való támaszkodás:

- Alternatív mezőgazdaság: speciális, kisüzemben is előállítható, rés piacokat célzó termékek kiválasztása
- Helyi kulturális, építészeti, természeti adottságok turisztikai hasznosítása
- Helyi szolgáltatások piacának fejlesztése
- Termelési és szolgáltatási integrációk, együttműködések, hálózatok, klaszterek építése

iparfejlesztési lehetőségek feltárása és megvalósítása:

- A meglévő ipari parkok, logisztikai központok, innovációs központok elért eredményeire való támaszkodás, a kihasználatlan kapacitások kiaknázása
- A környezetvédelem, környezetfejlesztés által nyújtott lehetőségek feltárása és hasznosítása
- A mezőgazdasági nagyüzemek bevonása a vidékfejlesztésbe, különös tekintettel a munkahelyteremtésre
- A hagyományokban és az innovációban rejlő lehetőségek kihasználása, az átmeneti ágazati területekben rejlő innovációs lehetőségek feltárása, kapcsolódás az innovációs parkokhoz; különösen a mezőgazdasági termékek, melléktermékek, hulladékok ipari és energetikai hasznosítására való törekvés
- Széles bázison alapuló, tervezett munkamegosztásban működő partnerségi rendszer felállítása
- A meglévő infrastruktúrák jobb kihasználása, a környezethez, helyi igényekhez illeszkedő fejlesztése

humán feltételrendszer fejlesztése:

- A programmal kapcsolatos felkészítés, oktatás, közösségépítés, szemléletformálás
- A humán közszolgáltatási rendszer szervezeti, tartalmi illesztése a programhoz (oktatás, szociális ellátás, kultúra- szabadidő, egészségügy), rövid-közép-hosszú távú programok készítése, különös tekintettel a nagy kockázatú csoportokra, pl. romák, szegénységi küszöb alatt élők, gyermekek, stb.)
- A rendelkezésre álló helyi elemzésekre, programokra, önismeretre, igényekre való támaszkodás

a pályázati rendszer illesztése a célokhoz:

- A program szervezeti, intézményi és eszköz-feltételeinek megteremtése
- A jogszabályi környezet illesztése a célokhoz
- A program fenntartható eredményességét garantáló minőségbiztosítási, monitoring, ösztönző rendszer kidolgozása és működtetése.

4. A jelenlegi időszakban az **ipar allokációs kritériumai** még nem kedveznek a vidéknek. A gazdasági növekedés során azonban az iparnak és az azt kiszolgáló üzleti infrastruktúrának nagyon fontos szerepe lesz, hiszen a már meglévő kapacitások kihasználtsága nem megfelelő. Ez az infrastruktúra részben a helyi vállalkozások fejlődéshez nyújt teret, másrészt befektetési célpontként funkcionál. Mindkét téren előrelépés szükséges.

Az ipar helyi feltételeinek megteremtése a területfejlesztés hatékonyságát szolgálja, elősegíti a munkaerő helyben tartását, növeli a térség gazdasági hatékonyságát. Az ipari parkok kialakításával létrejövő gazdasági miliő hasznát a települések közvetlenül érzékelik, mivel a helyi iparüzési adó bevétele az önkormányzat költségvetését növeli, ezáltal forrásokat biztosít a településfejlesztés számára. Az önkormányzatokra irányuló közvetlen pénzügyi hatásnál sokkal lényegesebbek a közvetett hatások (lakosság-megtartó erő, települési vonzerő, szabályozott környezet-használat, a vállalkozások működésének magas fokú törvényessége, a vállalkozások együttműködésének lehetősége, stb.), valamint a lakosságot érintő foglalkoztatási- és jövedelem-hatás.

Az ország leghátrányosabb helyzetű településeinek ipari aktivitása azonban igen csekély. A probléma egyik forrása az elszigeteltségben rejlik. A nem megfelelő

megközelíthetőség, infrastrukturális hiányosságok miatt a vállalkozók számára a termelés ideális feltételei nem adóttak. Az európai méretekben közepes- és nagyvállalkozások, új ipari befektetések nagyságrendjében és minőségi igényeit tekintve a munkaerő-kínálat sem biztosítható. Az érintett kistérségek ipari parkjai többnyire iparúzésre kijelölt területek, ahol a közművesítés nincs még kiépítve.

Az iparfejlesztés lehetőségei részben a kívülről jövő befektetésekre, részben a meglévő helyi adottságokra épülhetnek.

A külső befektetőknek a területre vonzása nagy hatású kedvezményeket igényel.

5. A **helyi potenciálok** között a meglévő vállalkozások fejlődési lehetőségei, valamint a helyi alapanyagbázisokra épülő fejlesztések szerepelnek. Az elmaradott térségek mezőgazdasága alapanyagbázissal szolgálhat az élelmiszerfeldolgozó-iparnak. A természeti kincsekre támaszkodó építőipar számára helyenként adóttak a feltételek a gazdaságos termelésre.

A 2/2007. (I. 18.) Korm. rendelettel módosított, az "Ipari Park" címről és az ipari parkok fejlesztését szolgáló rendszer működtetéséről szóló 186/2005. (IX. 13.) Korm. rendelet az érintett kistérségek, különösen azok központtól távol eső részei számára nehezen teljesíthető feltételeket támaszt. A megoldás nem az ipari park cím feltételeinek fellazítása, hanem egyrészt a címmel rendelkező, de nem vagy nem megfelelően működő ipari és logisztikai parkok tartalommal való megtöltése, másrészt az iparterülettel nem rendelkező mikrotérségekben olyan iparterületek kialakítása, amelyek a működő ipari parkokhoz kapcsolódva, azok előnyeit hasznosítva teret biztosítanak a helyi vállalkozások át- és letelepítésére, fejlődésük ösztönzésére.

Az ipari és logisztikai parkokban a vállalkozások betelepülését, valamint a lakóterületekbe beékelődött, az ottani környezetet kinőtt, azt sokszor zavaró vállalkozások áttelepülését motiválhatja az olyan infrastruktúra, amely kedvező feltételeket teremt a kezdő vagy kisvállalkozások működéséhez. A működő ipari parkok szervezésében, azok információbázisát és kapcsolatrendszerét felhasználva kiválaszthatók és megkereshetők azok a cégek, amelyek számára az adott terület előnyös feltételeket kínál.

Célszerű az adott kistérségekbe irányuló befektetéseknek markáns pénzügyi előnyöket is biztosítani abban az esetben, ha tartós munkahelyeket teremtenek, mivel az állam számára a segélyek, szociális kiadások csökkenése, a befolyó adó- és járulékbévételek révén a kedvezmények gyorsan megtérülnek.

A probléma kezelésére célszerű lenne létrehozni egy olyan támogatási alapot, amely kifejezetten **kis ipari telephelyek** létrehozását szorgalmazza, könnyebben teljesíthető feltételekkel. Megfontolandó, hogy ezen telephelyfejlesztések az ipari park címmel rendelkező ipari parkok telephelyeiként jöjjenek létre, ez által biztosítható az ipari parkok esetében kitűzött célok többségének teljesítése.

A helyi vállalkozások szempontjából különösen a vállalkozók képzésére, a vállalkozások piacképességének erősítésére, valamint a pályázó képességének megteremtésére vagy javítására van szükség. A befektetővonzás szempontjából tudatos kapcsolatépítést kell megvalósítani. A befektető-keresésnek a reális szakember- és infrastruktúra kínálaton, valamint a klaszter jellegű fejlődést segítő együttműködési lehetőségek felmérésén kell alapulnia.

6. A célterület szempontjából releváns **ipari és logisztikai parkok** a mezőgazdasági termékfeldolgozás és az integrációban, hálózatban, klaszter-rendszerben termelt termékek begyűjtése, raktározása, feldolgozása, értékesítése tekintetében jelentenek fontos infrastrukturális háttérrel. A felsoroltak értelmében nem kell kizárni a kifejezetten agrár-ipari, agrárlogisztikai célú fejlesztések megvalósítását, azonban messzemenően törekedni kell a már megvalósult ipari és logisztikai parkok által kínált kapacitások hasznosítására. A meglévő parkok nagyobb hálózatok esetén a kisebb, körzeti begyűjtő és raktározó helyként szolgáló pontok második lépcsős integrációját is biztosítják.

Figyelembe kell venni a közelmúltban megvalósult, megvalósítás alatt álló, vagy középtávon megvalósítandó közlekedési infrastruktúra-fejlesztéseket, melyek jelentősen befolyásolhatják egyes térségek fejlődési lehetőségeit.

Összefoglalóan a tanulmány a következők kimunkálására keresi a lehetőséget a legelmaradottabb térségek fejlesztési lehetőségei vonatkozásában:

- A kistérségek ipari, szolgáltatási, K+F potenciáljának felmérése és értékelése;
- A kistérségek és közvetlen környezetük ipari-logisztikai infrastruktúrával, ipari parkokkal való ellátása, azok működésének értékelése;
- Az ipari- logisztikai, szolgáltatási infrastruktúra fejlesztési szükségletei, azok megvalósíthatóságának pénzügyi, ösztönzési, pályázati feltételrendszere;
- A fejlesztési potenciál kidolgozása, a lehetséges fejlesztői, befektetői kör feltárása, különös tekintettel az alternatív energiaforrásokra, a környezeti

potenciálokra, az élelmiszer ipari, építőipari, ipari és innovációs lehetőségekre és a kapcsolódó logisztikára;

- A hálózatok szervezésének lehetőségei az ipar és a szolgáltatások területén.

A munka elvégzése érdekében javasoljuk, hogy egy **50 MFt-os** keret elkülönítésére kerüljön sor.

II. PÓLUSVÁROSOK TÉRSÉGE

Az ipari parkok mind meghatározóbb funkciójává lesz az, hogy hozzájáruljanak a betelepült – vagy betelepülő – **cégek versenyképességének** javításához: az innovációs szolgáltatások feltételeinek megteremtéséhez, a klaszterek, technológiai központok, spin-off cégek létrehozásához. Fontos feladat az is, hogy a parkok tanácsadással szolgálják a betelepült cégeket a technológiai transzferrel, a szellemi tulajdonnal kapcsolatos ügyekben.

Hálózatot kell létrehozni – és működtetni. Az ÚSZT bázisán új fejlesztéspolitikát kell kialakítani. A változáshoz szükséges anyagi feltételeket döntően a pályázati források révén lehet megteremteni.

Az IPE a parkok számára az Új Széchenyi Terv alábbi programelemek végrehajtását tekinti **prioritásnak**.

1. Vállalkozásfejlesztés program

- 1.1. A Vállalkozásfejlesztési Program támogatási eszközeiként egyedi és kiemelt projekteken belül az **üzleti környezet** fejlesztésére: az üzleti infrastruktúra – ezen belül **ipari parkok** – szolgáltatások bővítését szolgáló projektek továbbvitelére, újak indítására nyílik lehetőség.
- 1.2. A **Vállalkozásélénkítés** – a vállalkozói aktivitás növelése céljából segít azoknak az infrastruktúrát biztosító intézményeknek, **ipari parkoknak** a szolgáltatásfejlesztéseit, amelyek nagyban támogathatják a kezdő vállalkozókat első lépéseikben, illetve segítséget jelenthetnek a vállalkozások bővülő, növekvő szakaszában is.
- 1.3. Az **üzleti inkubációt** segítő infrastruktúra szolgáltatás bővítésének keretein belül biztosított támogatások lehetővé teszik a **már létező ipari parkok, inkubátorházak** igénybevételét az üzletviteli szolgáltatások infrastruktúrájának kialakítására, a szolgáltatási paletta bővítésére.
- 1.4. A **Kárpát-medence gazdasági övezet** alprogram elemei között, a stratégiai jelentőségű (kiemelt) programelemek támogatása során nagyobb léptékű, átfogó programok megvalósítására nyílik lehetőség a nemzetpolitikai szempontból fontos célterületeken, amelyek az átlagosnál is nagyobb mértékű magyar állami beavatkozást igényelnek. Ezek között felmerül az ipari és szolgáltató ingatlanok fejlesztése (**ipari parkok** és inkubátorházak létrehozásának támogatása), a határon túli felsőoktatási intézményekhez kapcsolódó **innovációs és K+F+I központok** támogatása és fejlesztése (magyarországi és határon túli intézmények közötti együttműködés támogatása.)

2. Tudomány-Innováció program

A programban konkrét vállalkozásfejlesztési pályázati lehetőségek vannak a hazai innovatív cégek helyzetbe hozására érdekében. Az egyes – innovációs potenciállal rendelkező – régiók felzárkózását, versenyképességük innovációs teljesítményen alapuló növekedését a regionális fejlesztési politika egyik fő céljává célszerű tenni. Ennek eszköze az ipari kapacitások, a regionális oktatás és az állami fenntartású K+F+I infrastruktúra jobb egymáshoz illesztése. A helyi adottságokat szervezési, pénzügyi és tudáshasznosítási útmutatással támogatva hatékonyabban lehet összekapcsolni az **ipari parkok** és a vállalkozási infrastruktúra fejlesztésével. A közvetítői funkciókat eredményességi értékeléssel folyamatosan követve, a gerinchálózatot a tudáshasznosítás és változásmenedzselés szolgálatába lehet állítani.

3. Zöld-gazdaság fejlesztés program

A „Zöld KKV” alprogramon belül cél, hogy az **ipari parkok**, ipari szereplők, kiemelten a KKV-k is energia-hatékony támogatásokhoz jussanak, mert az Új Széchenyi Terv alapvető célja a KKV-k fokozott támogatása és a foglalkoztatás jelentős növelése.

4. Közlekedésfejlesztés program

4.1. Magyarország az átalakuló közép-, kelet- és délkelet-európai térség súlypontjában, Ny-K és É-D irányú közlekedési tranzit tengelyek metszéspontjában fekszik. A földrajzi adottságokkal versenytársaink nagyszerűen élnek, mi azonban eddig lényegében nem tudtuk kihasználni különösen előnyös geográfiai adottságainkat. A földrajzi elhelyezkedés előnyei csak akkor

érvényesíthetők, ha a tranzitforgalom egy részét megfelelő közlekedési és szállítási hálózat, csomópontok, valamint azokra telepített intermodális és multifunkcionális logisztikai központok, illetve kapcsolódó **ipari parkok** birtokában képesek vagyunk megállítani és hozzáadott értéket előállítani. Az ipari parkok fejlesztésében a jövőben fontos feladat lesz ezen előny érvényesítése.

4.2. A **hazai kikötők** fejlesztése a növekvő célkitűzések szerint valósul meg. A komáromi kikötőben: intermodális kapacitás növelését elősegítő infrastrukturális fejlesztések összekapcsolják a kikötőt mind a Bécs–Budapest vasúti fővonal, mind a székesfehérvári **ipari parkkal** a vasúti kapcsolat révén, továbbá a komáromi **ipari park** kiszolgálását teszik lehetővé. Konténer- és darabáru-kikötő építése szükséges Nagytétény-Érd körzetében, amely az elkészült – a várost elkerülő – M1 összekötő út révén, valamint az M0 körgyűrű és a HARBOR Ipari Park logisztikai és raktárbázis mellett – azzal integrált trimodális logisztikai rendszert alkothat és emelheti be a TEN-T hálózatba.

4.3. A közúti infrastruktúra-fejlesztés legfontosabb elemei között a sugaras szerkezet enyhítése, a meglévő hálózati elemek mellett a logisztikai központok és a „Helsinki folyosók” közötti közvetlen átkötések kiépítése (a sugaras szerkezet enyhítése) a főbb utak vízi/vasúti/logisztikai/**ipari park** központokhoz való közúti fejlesztések révén is megtörténhet.

5. Ipari parki menedzserek

A kis- és közepes vállalkozások döntő részénél hiányzik a **technológiai transzfer** megvalósításához, a piaci információk feldolgozásához, adaptálásához szükséges

tudás és szervezeti háttér. Ahhoz, hogy ebben a körben erősödjön a technológiai innováció, szakmai segítségre van szükség, illetve **ki kell építeni azt a kapcsolati rendszert**, amely az egyetemek és a vállalkozások együttműködését elősegíti.

A megnövekedett feladatok szükségessé teszik az ipari parkok vezetésének megerősítését. A parkok egy részében a jelenlegi személyi feltételek adottak, a pálya vonzerejét azonban javítani kellene. A parkok többségében a parki menedzsment létszámának bővítése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a munkahelyteremtés dinamikusabbá és eredményesebbé váljék.

BEVEZETŐ

Az IPE – Ipari-, Tudományos-, Innovációs- és Technológiai Parkok Egyesület 2007 és 2009 után harmadszor nyert pályázatot az Országos Foglalkoztatási Közalapítványtól. 2007-ben regionális workshopokhoz kapcsolódóan az ipari parkok finansziális, működési kérdéseit foglaltuk össze a foglalkoztatás további bővítése érdekében. A 2009-es munka a foglalkoztatást a recesszió időszakának viszonyait figyelembe véve tekintette át, tett javaslatokat a válság időszakának lerövidítésével, a kilábalás gyorsításával kapcsolatos feladatokra.

A mostani munka az előzmények figyelembevételével a hosszabb távlatú feladatokra koncentrálna a gazdaságpolitika két, feltételeiben különösen eltérő területén: az elmaradott térségek és a pólusvárosok körében.

A két szélsőség integrált megközelítését az indokolja, hogy terület- és társadalomfejlődési szempontból az élvonalbeli fejlődés és az elmaradottság növekvő különbsége mind nehezebben kezelhető feszültségeket jelez előre. Egyúttal a vidék fejlesztése terén is érvényre kell juttatni a fejlődési pólusok környezetében kialakult élvonalbeli tapasztalatokat, innovációs eredményeket annak érdekében, hogy a foglalkoztatás növelése ne váljon közép- vagy hosszabb távon elavult, gazdaságtalan, versenyképtelen struktúrák kiépítéséhez, mivel ezek fenntartásához a társadalom és a gazdaság nem rendelkezik tartalékokkal. Éppen azért szükséges olyan módszerek alkalmazása, amelyek versenyképességi tekintetben a kor színvonalán állnak és egyúttal fenntarthatóak, mivel a vidéki területek nagy részének leszakadási folyamata, a területi és társadalmi különbségek növekedéséből adódó támogatási igények már hosszabb ideje nem finanszírozhatók a költségvetés terhére az állam eladósodásának

veszélye nélkül. Ugyanakkor az érintett társadalmi rétegek magára hagyása egyrészt szociálpolitikai tekintetben nem vállalható - előrevetítheti a társadalmi elégedetlenség növekedését is-, másrészt e kedvezőtlen folyamatok öngerjesztő felgyorsulásához, kezelhetetlenné válásához vezethet. Mindebből következően a feltételrendszer reális megítélésén alapuló, hatékony beavatkozásra van szükség, mely tökeigényét tekintve arányos az ország gazdasági lehetőségeivel, másrészt elindítja a vidéket az önfenntartó fejlődés útján.

Ennek keretében szakítani szükséges azzal a szemlélettel, amely a modern gazdaságot leszűkítetten értelmezi és elsősorban a multinacionális ipari gyártó (összeszerelő) és kereskedő cégek beruházásaiban, valamint az egyetemi bázisokra alapozott koncentrált K+F+I tevékenységben látta a fejlődés útját. Ez a gyakorlat egyértelműen a legelőnyösebb fejlődési, logisztikai területekre koncentrálna a fejlesztéseket, innovációs és modernizációs technológiai és munkakultúra- szigeteket hozott létre, érintetlenül hagyva az ország településeinek, vállalkozásainak és lakosságának jelentős részét.

A magyar gazdaságpolitika célja, hogy az ország fokozatosan felzárkózzék az EU átlagos fejlettségi szintjéhez. A felzárkózás az 1997-2000 közötti években – az évenkénti 5%-os GDP növekedés révén jelentős volt. Ez a trend azonban 2000 után visszaesett 3-4%-ra, 2006 után pedig a konvergencia programnak megfelelően az államháztartási hiány leszorítása vált a gazdaságpolitika meghatározó törekvésévé. Magyarországot a 2008-ban kirobbanó nemzetközi válság annyiban „jó időben” érte, hogy a konvergencia programból fakadó megszorítások már működtek, ezek továbbberősítésével 2010-re nem csupán gazdasági növekedést, de az államháztartási hiányt is sikerült nemzetközileg elfogadható módon kézben tartani. A 2010-es év volt

egyébként a rendszerváltás után az első olyan választási év, amikor az államháztartási hiány „nem szaladt” el (1. sz. ábra).

2011-ben indul az ÚSZT, amely a válság utáni feladatokat, a megújulást hivatott előmozdítani. Az ÚSZT egyik meghatározó célja annak előmozdítása, hogy tíz év alatt 1 millió új munkahely jöjjön létre.

Az előttünk álló években a társadalmi-gazdasági felzárkózás feladata mindenekelőtt a foglalkoztatás terén jelent igen nagy kihívást.

Jóllehet a magyar GDP a 2009-es 6,7%-os csökkenésével szemben 2010-ben már 1,2%-al nőtt, a foglalkoztatás helyzete azonban érdemben nem javult. A foglalkoztatottak száma szerény mértékben-, a munkanélküliek száma pedig jelentősen növekedett. 2010 novemberében 3.776 ezer fő volt a foglalkoztatottak száma, 0,7%-al több, mint egy évvel korábban. Ez időben a munkanélküliek száma 474 ezer fő volt, 4%-al több, mint egy évvel azelőtt. A munkanélküliségi ráta 11,2%-ra nőtt az egy évvel korábbi 10,8%-al szemben.

Hosszabb távon – az EU 2020 versenyképességi stratégiát is alapul véve – 75%-os átlagos foglalkoztatottsági szint elérése a cél az Unió tagországaiban. (Jelenleg ez az arány 69%.) Ennél az arány-növekedésnél azt is figyelembe kell venni, hogy ezen időszak alatt az EU-ban mintegy 2,5 millió munkahely szűnik meg a versenyképességi követelmények érvényesítéséből fakadóan. (CEDEFOP, 201)

Hazánkban az 55-56%-os foglalkoztatottsági szint az EU-n belül az egyik legalacsonyabb – csak Máltát előzzük meg. A feladat, hogy a felzárkózás a foglalkoztatáspolitikában is beinduljon: igen jelentős és sokrétű munkát igényel. A

munkaerőpiacról hiányzó egymillió munkahely megteremtésében viszonylag kis szerepet játszanak azok, akik a válság kirobbanásakor, 2008-ban és 2009 első felében veszítették el állásukat. A feldolgozóiparban a vállalkozások ugyanis nagyrészt a munkaerő-felvétel visszafogásával reagáltak a válságra. A munkanélkülivé válók döntő része szakképzett munkás volt, főleg az ország nyugati és észak-nyugati területein. A válságból való kilábalás, a gazdaság élénkülése a munkanélküliségnek ezt a szegmensét megszünteti, s ez a folyamat megkezdődött.

Az igazán súlyos és nehezen orvosolható problémát a szakképzetlen, s különösen a munka világából évekkel ezelőtt kikerült munkaerő munkába állítása jelenti.

A tanulmány döntően ezzel a kérdéssel foglalkozik, tekintettel az agrárgazdasági környezetben vagy ahhoz közel elhelyezkedő ipari parkok nyújtotta lehetőségekre. Az ipari parkok ugyanis a hazai megjelenésük idején (a 90-es évek első felében) döntően a válságmenedzselés, a foglalkoztatás terén jelentkező problémák megoldására jöttek létre. A parkok sikereseknek bizonyultak: 205 ipari parkban több mint 200.000-en dolgoznak, 3.700 vállalkozás az ipari teljesítmény harmadát adja, betelepítettségük 56% (2. sz. ábra). Van tehát tapasztalat e téren, s van a továbbfejlesztéshez szabad kapacitás is. Figyelmet érdemel, hogy az ipari parkok fejlődési modelljében (3. sz. ábra) az ipari parkok nagy része a beruházási tevékenység dominanciáján túl van – s a szolgáltatási, innovációs szakaszba jutottak. A tevékenységi struktúrában bekövetkező változás veti fel a parki menedzserek képzésének, továbbképzésének megoldását. Ugyanakkor az agrárágazat különállása, a vidékfejlesztés leszűkített értelmezése és a mezőgazdasági termékfeldolgozás szinte teljes hiánya, a lehetőségektől messze elmaradó élelmiszeripar következtében az ipari parkok kissé szükségtelenek és elszigeteltek maradtak a döntően agrárkarakterű térségekben. Tanulmányunkban arra törekszünk, hogy e kihasználatlan infrastrukturális és szakmai, szellemi potenciált a vidék fejlődésének szolgálatába állítsuk. Ennek **megoldásaként a**

rendelkezésre álló munkaerő és az agrárpotenciál oldaláról történő megközelítéssel állítunk fel egy mikrotérségi szinten működtethető modellt. Ez egyrészt igyekszik előmozdítani, hogy az önellátó háztáji gazdálkodástól elszokott, képzetlen lakosság szociális jellegű termelő tevékenység keretében újra aktivizálja meglévő erőforrásait saját és kisközösségi létfenntartása érdekében, másrészt megpróbál elindítani egy versenyképességi célú árutermelő folyamatot. Ez a modell a kistermelői bázisra épül, hálózatos területi és piaci együttműködés keretében mindinkább kitölti a meglévő piaci réseket és képes integrálni a hagyományon, természeti tényezőkön alapuló erőforrásokat a modern kor tudományos eredményeivel és üzleti módszereivel.

A foglalkoztatáspolitikának fontos eleme a versenyképesség fokozásának előmozdítása. Ez mindenekelőtt az innováció térnyerését, a szellemi bázisok bekapcsolását igényli a gazdaság mind szélesebb területein. Az elmúlt években ez a feladat a pólus programok territóriumuma volt: az egyetemi centrumok bevonása a vállalkozások fejlesztéseibe a pólusvárosokban. Ez a program azonban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. E téren tehát új helyzet van, amelyek tennivalóit e tanulmány kezdeményező javaslatokkal igyekszik előmozdítani, az ÚSZT pályázati lehetőségeit alapul véve.

Budapest, 2010. március 24.

dr. Tóth János
elnök

I. HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TÉRSÉGEK

A kormányzati program előzménye, hogy a hátrányos helyzetű régiók vidéki térségei, különösen a peremi elhelyezkedésű, aprófalvas térségek településeinek lakossága súlyosan és alapvetően kiszorult azokból a fejlődési folyamatokból, amelyek ma Magyarország nemzetközi versenyképességét biztosítják.

A mezőgazdaság rendszerváltás előtti szövetkezeteinek, állami gazdaságainak tulajdonosi-szervezeti átalakulása jelentős létszám-leépítéssel és a termelés profit-orientációjának erősödésével járt. A nagyüzemek termelési profilja beszűkült, az állattenyésztés aránya csökkent, a növénytermesztés döntően búza és kukorica-termesztésre korlátozódott. Az élelmiszeripari feldolgozó üzemek jelentős része –vagy gazdaságtalansága miatt, vagy azért, mert új tulajdonosának nem az üzemre, hanem a piacra volt szüksége- bezárásra került. Az agrárium foglalkoztatási szerepe a termelékenység javulása nyomán a továbbiakban is folyamatosan csökkent.

Mindezen agrár- és élelmiszer-ágazati gazdasági eseményekkel párhuzamosan a rendszerváltást követően az ipar is tömegével bocsátotta el munkásait. Az országos és megyei szerveződésű vállalatok megszűntek, a nehézipari, gépipari, építőipari vállalatok nagy része megszűnt vagy kisebb nagyságrendben szerveződött újjá, a könnyűipart pedig a szovjet piacok elvesztése, a távol-keleti verseny, valamint a minimálbér drasztikus emelése tizedelte meg.

Az ipar újjászerveződése az új befektetések nyomán egészen más területi eloszlásban következett be, elsősorban az ország középső és nyugati területére koncentrált.

Ez a két tényező együttesen eredményezte a vidék leszakadását, és hozzájárult a jelenlegi kedvezőtlen gazdasági helyzet kialakulásához. A gazdasági alapfolyamatok

további negatív folyamatokat indítottak be, valamint az országot általánosan érintő folyamatok hatásai (pl. a lakosság elöregedése) is érvényesülnek.

Az elmúlt másfél évtizedben a régiók és települések, vidéki térségek lemaradása a terület és vidékfejlesztési politika fejlődésének ellenére növekedett. A kistérségeken belül is jelentős különbségek figyelhetők meg a települések fejlettségbeli színvonalala között, ami a települések méretével valamint a városi központtól való távolsággal is összefügg.

A vidéki térségekben az egyik legfőbb probléma a magas munkanélküliségi ráta, ami a gépesítésből fakadóan a mezőgazdasági foglalkoztatás csökkenésével, az alacsony vállalalkozási sűrűséggel és az általános tőke- és szaktudás- hiánnyal magyarázható.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak átlagos bérszínvonala és az agrárvállalkozók bevételei elmaradnak a nemzetgazdasági átlagtól, ezért érthető az olyan magángazdálkodók magas aránya (38,1%) (ÚMVP, 2007.)¹, akik a mezőgazdaságon kívül egyéb tevékenységet is folytatnak (4. sz. ábra).

Nagy gondot jelent a munkavállalók ingázása. Kevés a helyi munkalehetőség, így csak munkavállalók 39%-a talál helyben munkát, 61% ingázásra kényszerül (KSH, 2006.). A rossz infrastrukturális adottságoknak (elfogyó vasúthálózat, munkás-szállítási rendszerek hiánya) köszönhetően viszont a mobilitás korlátozott. Jelentős probléma a fiatal munkavállalók elvándorlása is. A fiatal munkaerő nem talál helyben munkát, így a városokba, központokba költöznek, ami az alacsony születésszám miatti elöregedést felgyorsítja.

A helyi vállalkozások innovációs képessége gyenge, a tőkehiány és a szakmai tudás hiánya pedig korlátozza az újabb vállalkozások beindítását. További feladat az

¹ Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, 2007. Budapest

élethosszig tartó tanulás feltételeinek megteremtése, mivel hazánk ezen a téren az EU-ban a sereghajtók között van (5. sz. ábra). Elsősorban a mikrovállalkozások vannak nehéz helyzetben, amelyeknek piaci versenyhelyzete lényegesen rosszabb, mint a nagyvállalatoké. Vidéken az ipari és kereskedelmi szektor aránya megegyezik, a szolgáltatói szektor aránya (67%) pedig jóval elmarad az országos átlagtól (78%) (KSH, 2006). Ennek oka, hogy a kereskedelem átstrukturálódott a korábbi sok kiskereskedelmi egység helyett a városokba koncentrálódó nagy bevásárlóközpontok javára, így a vidéki lakosság vásárlás szempontjából is rendszeres utazásra kényszerül.

A lakosság az ellátás szempontjából és a munkalehetőségek tekintetében egyaránt kiszolgáltatott helyzetbe került. A lakosság számára az életminőség biztosításához elengedhetetlen az alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés, ami a vidék esetében, főleg a városoktól távolabb eső települések esetében nehezebbé vált.

A fenti tényezők és számos, e helyen nem részletezett ok miatt a vidéki, **alacsonyán képzett társadalmi rétegek, csoportok, különösen a roma származásúak életperspektívái jelentősen romlottak, jelentős az elszegényedés, terjed a mélyszegénység, s mindez egyre kevésbé kötődik a roma származáshoz.**

A vidéki térségek kiszolgáltatottságuk következtében nem képesek megtartani és saját hasznukra fordítani megmaradt erőforrásaikat sem. A képzett munkaerő elvándorol, a nyersanyagok, a mezőgazdasági termények bevételei a nagy cégeknél koncentrálódnak, a lakosság egyre jellemzőbben inaktívként, segélyezettként, eltartottként él, valódi életcélok nélkül. Kiterjedt problémává vált a megélhetési bűnözés, a mentális, morális züllés, a munkától való elfordulás, az alacsonyabb életszínvonalra való tartós berendezkedés, az egészségre káros életmód folytatása. Ez utóbbiak jelentősen rontják a lakosság munkavégző képességét, a munkaerő-piacra való visszatérés esélyeit akkor is, ha lenne adekvát munkaerőigény. Mindezt tetézi a lakosság elöregedésével együtt járó, az önkormányzatokra nehezedő szociális nyomás.

I.1 A vidékfejlesztés nyitott kérdései

Az önfejlődés képességének kialakítása nemcsak helyi, hanem nemzetgazdasági érdek is, mivel a rendelkezésre álló források elosztásának jelenlegi rendszere nem biztosítja a fenntarthatóságot. Az elszegényedés, az elvándorlás, az rendkívül alacsony foglalkoztatottság, a fejlettségi mutatókban tükröződő elmaradás tartós folyamattá vált. Mindez gúzsba köti a költségvetést, mivel nem tud kilépni a magas jövedelemközponosítás és újraelosztás ördögi köréből.

A problematika néhány gazdaságpolitikai és politikai összefüggése, melyekre eddig nem sikerült megoldást találni, a következő:

- a. Valós munkaerőpiaci igények nélkül a munkaerőpiacra való belépést, visszatérést segítő programok hatékonysága alacsony, miközben csökkenő arányú foglalkoztatottakra és munkáltatóikra egyre elviselhetlenebb terhek nehezednek.
- b. A költségvetési egyensúlyhoz vezető intézkedések oly mértékű változásokhoz vezetnek a lakosság és az érintett intézményrendszerek (oktatás, egészségügy, stb.) körében, hogy politikai tekintetben jelentős figyelmet vonzanak.
- c. A fejlesztési források elosztásában az a paradoxon érvényesül, hogy miközben folyamatosan kitüntetett cél az elmaradott térségek felzárkóztatása, a rájuk fordított források nem vezetnek versenyképességük erősödéséhez, a tényleges forráseloszlás az elmaradott térségek preferálása ellenére a fejlett térségekbe „húz”, a területi különbségek hosszú és rövidtávon egyaránt nőnek. Ez részben abból adódik, hogy a támogatások jelentős része végső fogyasztássá válik, nem vesz részt az újratermelési folyamatban, a fejlesztésre szánt források egy része pedig nem a szándékok szerinti területen „landol”, mivel az elmaradott térségek a kedvezményes hozzáférés ellenére sem mindig versenyképesek a fejlettebb térségek pályázóival szemben.

- d. A belső önellátást szolgáló termelés megszűnése, a privatizált élelmiszerfeldolgozó üzemek bezárása következtében a bevásárlóközpontok árukínálata egyre nagyobb mértékben importra épül. Az elszegényedett lakosságot támogató központi források a bevásárlóközpontokon keresztül kiáramlanak a vidéki térségből, a kereskedelmi szervezetek nyeresége pedig kiáramlik az országból is. Így a versenyszférából származó központosított jövedelem jelentős része az ország számára elveszik.

I.1.1 Programkészítés

A leghátrányosabb helyzetű kistérségek problémakörét a humán, infrastrukturális és gazdasági tényezők együttes válsága határozza meg. A komplex probléma komplex beavatkozást igényel, amelynek három területre kell összpontosítani:

Humán infrastruktúra (mentális higiénia, oktatás, egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés)

Kistérségi és települési infrastruktúra, lakókörnyezet (közlekedési infrastruktúra, megközelíthetőség, elérhetőség, info-kommunikációs eszközök, közmű-ellátottság, településkép, lakások komfortossága, higiénia)

Helyi gazdaságfejlesztés (a helyi keresletben rejlő potenciál kiaknázásával indukált belső fejlődés).

Jelen tanulmány a helyi gazdaságfejlesztés problémakörével foglalkozik, hiszen ez az a terület, ahol a kistérségek leginkább képesek saját döntési kompetenciájukon belül, saját erejükből változásokat véghezvinni.

I.1.2 A kistérségi gazdaságfejlesztési területek

A program központi gondolata az erőforrások megőrzésére, fejlesztésére, multiplikatív hatásaik maximális kihasználására épülő helyi piacfejlesztés azon termékek és szolgáltatások piacán, amelyek előállításához adottak és fejleszthetőek a

feltételek. Ez a biztosítéka annak, hogy az elkészülő program végrehajtható legyen, önfenntartó fejlődési folyamatokat indítson el és fenntartható eredményekhez vezessen.

A helyi gazdaságfejlesztés egyik kulcseleme a helyi keresletben rejlő potenciál kiaknázása. A helyi piaci igényeknek a saját kínálat révén történő kielégítése a belső foglalkoztatás fő hajtóereje. A térségi, helyi piac kifejlesztésének fő céljai:

az erőforrások, újraelosztásból és termelésből származó jövedelmek rendszeren belül tartása, újrafelhasználása, akkumulációja
olcsóbb, fenntarthatóbb élelmiszerellátás
jelentős foglalkoztatás-növelés

A belső piac nem jelent védett piacot, ezért a törekvéseknek ki kell állniuk a mindenre kiható globális verseny próbáját.

A modell reális megvalósíthatóságát elméleti számításokkal szükséges megalapozni mindazon termék- és szolgáltatási körben, amelyek a belső piac tárgyát képezik.

Mindezeken túlmenően a magas foglalkoztatáshoz vezető kisüzemi gazdaságfejlesztési modell megköveteli a hálózatos, integrált struktúrák, a klaszterek kialakítását is. A modell ezért egy jelenleg legfeljebb nyomokban létező, de alapelemeit tekintve részben meglévő és fejleszthető feltételrendszerre épül.

A versenyképesség megteremtéséhez és fenntartásához nem elegendő az adaptációs képesség megteremtése, a folyamatosan változó környezeti feltételrendszerben a fejlődőképesség megőrzéséhez szükség van a saját, belső innovációs képesség kialakítására és fenntartására is.

I.1.3 A fő beavatkozási területei

A helyi gazdaságfejlesztési modell fő elemeinek meghatározásakor fontos a helyi adottságok figyelembe vétele mellett az eddig nem alkalmazott folyamatokat és eljárásokat, újfajta megközelítésmódokat is számba venni. Ezek olyan új kapcsolódási pontokat hozhatnak létre a fejlesztéspolitika gyakorlatában már meglévő elemek között, amelyek révén újfajta utak tárulhatnak föl a területfejlesztés számára.

A következőkben felsorolt gazdaságfejlesztési beavatkozási területek önmagukban is fejleszthető blokkokat képeznek, amelyek között olykor átjárások, olykor egymást erősítő vagy éppen kizáró kapcsolat is lehetséges.

I.1.3.1 Alternatív mezőgazdasági termelés

Az elmúlt évtizedek folyamatai következtében a vidéki települések, térségek belső társadalmi és gazdasági kohéziója meglazult. Az egyes területeken korábban jellemző, a talaj- és éghajlati adottságoknak, mikroklímának megfelelő mezőgazdasági termékek előállítására megszűnt, az egymásnak és a városnak szánt termékek eltűntek a piacról. Helyüket átvette a bevásárlóközpontok nemzetközi kínálata, mely első sorban állandó, évszaktól független elérhetőségével, árszínvonalával és esztétikai tulajdonságaival vette át a piaci pozíciókat.

Az alternatív mezőgazdasági termelés azokat a problémákat kívánja orvosolni és olyan fejlődési irányokat kíván megcélozni, amelyekre a nagyüzemi termelés keretein belül nincs mód. A helyi termelés egyrészt az alapvető élelmiszerekkel való ellátottság hiányát tudja enyhíteni a súlyos szegénységben lévő területeken (önellátás), másrészt – közösségi szinten – a helyi gazdaság élénkítésének is eszköze lehet. Azokon a területeken, ahol a kívülről származó jövedelem is jelen van (pl. munkabérek révén), a helyi lakosság fogyasztási keresletének megcélzása reális piacot jelent a helyi termelők számára. Az eddig le nem fedett, az adott területtől független rés piacok (pl. speciális élelmiszer, organikus élelmiszerek fogyasztói stb.) szintén kitörési pontot jelenthetnek a helyi termékek számára.

I.1.3.1.1 Önellátás

Az önellátás lehetősége meglehetősen korlátozott, ám a rászoruló lakosság oktatásával, a termeléshez kötődő szaktanácsadással újra feleleveníthető.

Az önellátás önmagában nem gazdaságfejlesztési eszköz, hanem a súlyos élelmiszer-ellátási problémákat orvosolni hivatott kényszer, „tűzoltó beavatkozás”, amely azonban jelentősen hozzájárul a lakosság egészségügyi, morális és tudati állapotának javulásához. Az önellátás elsősorban családi szinten értelmezhető, és megfelelő tanulópálya lehet a helyi vagy esetleg más, speciális piacra való értékesítésnek.

I.1.3.1.2 Helyi piac

A helyi keresletnek a helyi termékek felé való irányítása több európai ország bevett módszere az elmaradott vidéki térségek fejlesztésében. A helyi piacok lényege, hogy a helyi munkabérek és a megtermelt tőke visszaforgatásán keresztül a helyi kereslet önmagában is képes gazdasági fejlődést indukálni.

A helyi piacok működésére számos európai országban található példák, működő modellek, gyakorlatok. Ausztriában, Stájerországban a Vulkanland nevű kezdeményezés valósít meg helyi gazdaságfejlesztést ahol a helyi termékek a turizmusban is nagy szerepet játszanak.

Az önellátás és a helyi ellátás részeként meg kell említeni azokat a megújuló energia-termelési formákat, amelyek a nagy energia-elosztó hálózatokon kívül is alkalmasak családok vagy akár kisebb térségek energiával való ellátására. A helyi és a családi felhasználás tekintetében a hőenergia-termelést célszerű figyelembe venni az elektromos energia termelésének költségessége miatt. A családi ellátásban főként a geotermikus energia kihasználása, illetve napkollektorok segítségével történő hő és melegvíz-előállítás lehet releváns. A helyi biogáz-termelő bázisok létrehozásával közösségi épületek hőenergiával való ellátására van lehetőség. Fontos momentum,

hogy a biomassza energiacélú hasznosítása egyúttal hulladékgazdálkodási problémák megoldására is alkalmas, szilárd és folyékony hulladék esetében egyaránt.

A **megújuló energia** tekintetében figyelembe kell venni a világban végbemenő folyamatokat, különösen az energiahordozók és az élelmiszerek árrobbanása tekintetében. Az utóbbi években az agrárium figyelme mind jobban a szántóföldi területek energetikai hasznosítása felé fordult. Ennek keretében egyes gabonanövényeket is biomasszáznak tekintenek, melyeket kiegészítenek egyes energetikai célra nemesített lágú szárú növényfajták. A fás szárú növények termőterülete kevésbé versenytársa az élelmiszer célú termelésnek.

Az élelmiszerek és az energiahordozók világpiaci áremelkedése ugyanarról a töről fakad: első sorban India és a Kína keresletének dinamikus növekedése táplálja, ennél fogva középtávon nem várható, hogy az „árverseny” bármely oldalra eldőljön. A két termékcsoporthoz egyidejű tartós árnövekedés és a termőterületek korlátossága alapján a javasolható sorrend az, hogy a hatékony energiagazdálkodás a lehetséges mértékig az energiatakarékosságra alapozódjon, ezen túlmenően a megújuló energia alkalmazása első sorban szél-, nap és geotermikus energiára irányuljon, ezt követi a hulladékok energetikai hasznosítása, sorrendben következik a nem szántóföldi területeket felhasználó biomassza termesztés.

A megújuló energiához kapcsolódó termelési modell erősíti a versenyképességet, ezért ezzel a témával a tanulmány külön részében foglalkozunk.

I.1.3.1.3 Speciális termékek

A speciális termékek olyan, helyileg előállított termékek, amelyek egy bizonyos, általában speciális igényekkel rendelkező részipiac kiszolgálására alkalmasak. A speciális termékek legfőbb tulajdonsága, hogy hozzáadott értékkel rendelkeznek a nagyüzemi termelésben előállított termékekhez képest. A hozzáadott érték megjelenhet a termékek speciális jellemzőiben (pl. speciális termelési eljárások), a minőségükben (pl. organikus termékek), illetve a hozzájuk társított mentális

tartalomban (pl. Vulkanlandban az egyik fajta sör specifikuma, hogy egy különleges fajta lávakő alatt érlelik).

A helyi termékek viszonylag jelentős volumennel bekapcsolódhatnak a turizmus kiszolgálásába is.

I.1.3.2 Ipar

A jelenlegi időszakban az ipar allokációs kritériumai nem kedveznek a vidéknek. Ennek ellenére az iparnak és az azt kiszolgáló üzleti infrastruktúrának nagyon fontos szerepe van, hiszen a már meglévő kapacitások kihasználtsága nem megfelelő. Ez az infrastruktúra részben a helyi vállalkozások fejlődéshez nyújt teret, másrészt befektetési célpontként funkcionál. Mindkét téren előrelépés szükséges.

Az ipar helyi feltételeinek megteremtése a területfejlesztés hatékonyságát szolgálja, elősegíti a munkaerő helybenntartását, növeli a térség gazdasági hatékonyságát. Ipari parkok kialakításával létrejövő gazdasági milió hasznát a települések közvetlenül érzékelik, mivel a helyi iparüzési adó bevétele az önkormányzat költségvetését növeli, ezáltal forrásokat biztosít a településfejlesztés számára.

A hátrányos helyzetű térségek ipari aktivitása azonban igen csekély. A probléma egyik forrása az elszigeteltségben rejlik. A nem megfelelő megközelíthetőség, infrastrukturális hiányosságok miatt a vállalkozók számára a termelés ideális feltételei nem adóttak. Az érintett kistérségek ipari parkjai gyakorlatilag iparüzésre kijelölt területek, ahol a közművesítés nincs kiépítve. A cél könnyíteni a vállalkozásokra nehezedő terheken, ami az iparhoz kapcsolódó szolgáltatások megszervezésével (raktározás, rakodás, előkészítés, termelő eszközök stb.) elérhető. Az így létrejövő vonzó gazdasági környezet élénkülő vállalkozói aktivitást eredményez.

A növekvő ipari park megteremtésének kiindulópontja a térség belső adottságaiban meglévő lehetőségek kiaknázásában rejlik. A régió kiváló mezőgazdasági adottságai alapanyagbázissal szolgálhatnak az élelmiszerfeldolgozó-

iparnak. A természeti kincsekre támaszkodó építőipar számára helyenként adottak a feltételek a gazdaságos termelésre.

A szabályozás szigorú feltételeket szab az ipari parkok létesítésével kapcsolatban. A merev szabályozás kizárja a pályázók köréből azokat a településeket, ahol jelenleg nem működik ipar, ezáltal csökkenti felzárkózásuk esélyét. A probléma kezelésére célszerű lenne létrehozni egy olyan támogatási alapot, amely kifejezetten kis ipari telephelyek létrehozását szorgalmazza, könnyebben teljesíthető feltételekkel. Megfontolandó, hogy ezen telephelyfejlesztések az ipari park címmel rendelkező ipari parkok telephelyeként jöjjenek létre, ez által biztosítható az ipari parkok esetében kitűzött célok többségének teljesítése.

A célterület szempontjából releváns **ipari és logisztikai parkok** a mezőgazdasági termékfeldolgozás és az integrációban, klaszter-rendszerben termelt termékek begyűjtése, raktározása, feldolgozása, értékesítése tekintetében jelentenek fontos infrastrukturális háttérrel. A felsoroltak értelmében **nem kell kizárni a kifejezetten agrár-ipari, agrárlogisztikai célú fejlesztések megvalósítását, azonban messzemenően törekedni kell a már megvalósult ipari és logisztikai parkok által kínált kapacitások hasznosítására. A meglévő parkok nagyobb hálózatok esetén a kisebb, körzeti begyűjtő és raktározó helyként szolgáló pontok második lépcsős integrációját is biztosítják.**

I.1.3.3 Nagyüzemi Mezőgazdaság

A mezőgazdasági nagyüzemek üzemméretükkel, technológiájukkal és technikájukkal megalapozták a nemzetközi versenyképességet. A vidék szempontjából elsősorban alacsony foglalkoztató-képességük jelent hátrányt, saját szempontjukból pedig a leszűkült termékstruktúrából adódó magas piaci és időjárás kockázat terheli gazdálkodásukat. A kockázatot növeli, hogy termékfeldolgozásról az érintett térségekben gyakorlatilag nem beszélhetünk.

A szabad kapacitások nem mezőgazdasági hasznosítása által a nagyüzemi gazdálkodás komoly szerepet vállalhat az energia (biomassza) helybeli előállításban. Ez a fajta megújuló energia télen a lakosság hőellátását, tavasszal az üvegházak, fóliasátrak fűtését szolgálhatná, nyáron pedig az elektromos energia előállításban játszhatna komoly szerepet. Legyen szó energianövényekről vagy mezőgazdasági eredetű melléktermékekről, a racionális termelés ezen a téren kifizetődőnek látszik, mindössze szervezési átalakításokra volna szükség. Figyelni szükséges azonban arra, hogy az energianövény-termesztés a gyengébb aranykorona-értékkel bíró vagy eddig hasznosítatlan területekre korlátozódjon, így ne kockáztassa az élelmiszerellátás biztonságát.

Szükséges a mezőgazdaság termelő funkcióját feldolgozó kapacitásokkal kiegészíteni, hiszen így egy nagyobb hozzáadott értékkel bíró terméket jön létre, és az ebből befolyó jövedelem is helyben realizálható.

A jelenlegi uniós földalapú támogatást kiegészítő hazai (top-up) támogatás az egyszerűbb termékszerkezetet támogatja, ugyanis csak az a termelő érheti el ezt a fajta juttatást, aki a földjén gabonát, olaj, fehérje vagy rost tartalmú növényeket termeszt. A monokultúrában termelő nagyüzemi vállalatok termék bővítésének ösztönözésével kialakítható egy olyan változatos mezőgazdasági szerkezet, amely nemcsak a vidéki környezet számára előnyös, hanem bevételhez juttatja a vállalatokat is.

Az előrelépés a fentiekből következően az intenzív, viszonylag kis földterület-igényű, nagy hozzáadott érték-tartalmú, feldolgozott termékek irányába vezet mindazok számára, akik a profilváltást a kockázatcsökkentés érdekében fontosnak tartják. Ez egyúttal földterület vagy termelési érték-arányosan magasabb foglalkoztatási igényt is jelent az esetek többségében.

I.1.3.4 Turizmus

A mezőgazdaság mellett az idegenforgalom az az ágazat, amely pozitív külkereskedelmi mutatókkal rendelkezik az országban. A turizmus egyik sajátos ága a

vidéki turizmus, amelynek nagy szerepe van a vidék népességmegtartásában, foglalkoztatásában és jövedelemtermelő képességében.

Magyarország kiemelkedő természeti értékekkel, kultúrtörténeti emlékekkel, gasztronómiai és borászati adottságokkal rendelkezik. Gazdag a termálkincsekben és változatos aktív szabadidő eltöltési lehetőségeket kínál, történelmi emlékei több ezer éves múltat tekintenek vissza. Az ország soknemzetiségű lakossága ma is őrzi hagyományait, építészetét. Az aktív programok közül kiemelkedő a változatos domborzati, környezeti viszonyok között élvezhető túrázás, kerékpározás.

A vidéki turizmus terméktípusainál az ökoturizmust, az agroturizmust, a vízi turizmust és a falusi turizmust fontos hangsúlyozni. Az ökoturizmusnál a turisták fő motivációja a természet és a helyi kultúra megismerése. Itt a szolgáltatásnyújtás mellett fontos szerepet kell kapnia a tanulásnak, megismerésnek. A turista a látványosságok mellett más élményeket is vár, ezért célszerű összekapcsolni a gasztronómiával, kézművességgel. Az agroturizmus a mezőgazdasági adottságokra és termékek értékesítésére szerveződik. A különböző munkafolyamatokat kell hogy bemutassa, a kenyér elkészítését, a szántóföldi munkákat, az állattarast valamint a növényvédelmet. A gasztronómia élményeket célszerű összekapcsolni az agroturizmussal, „falusi vendégasztalt” kialakítva, amivel a helyben előállított termékek hozzáadott értékét lehet elérni. Ajánlatos felvenni a kapcsolatot a helyi, környező borosgazdákkal, összekapcsolva a falusi turizmust a borok kínálatával. A gasztronómiai elemek a folklórral és a vidék sokszínűségével összekapcsolva egyedi terméké válhatnak. A gasztroturisztikai rendezvényeknél a diverzifikációra célszerű törekedni, magyaros ételekhez, jeles napokhoz, népi hagyományokhoz kapcsolódó programokkal.

A turizmus rendszerének hosszú távra szóló desztinációs rendszerek kialakításával biztosítani lehet a fenntartható fejlődést, valamint a versenyelőnyt a desztinációk számára. Ehhez a legmegfelelőbb a TDM-ek, turisztikai desztinációs menedzsmentek kialakítása, amely olyan tevékenységeket hangol össze, amik az adott

desztináció számára ahhoz szükségesek, hogy a látogatókat vonzzon és ottani tartózkodásuk során tökéletes élményt nyújtson.

I.1.3.5 Kapcsolódó területek

A fenti célok megvalósulását a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatások, a fejlődés alapját képező partneri hálózatok, valamint a lakosság tudatformálása alapozza meg.

Szolgáltatások

A szolgáltatások terén első sorban a fejlődést szolgáló üzleti szolgáltatások és azok helyi infrastruktúrája, a helyi társadalom cselekvőképességét, fejlődőképességét, szemléletmódját befolyásoló szociális-társadalmi szolgáltatások körében van szükség fejlesztésre. A gazdaságot közvetlenül az üzleti szolgáltatások befolyásolják, a helyzet általános megváltoztatását azonban különösen a gondolkodás megváltoztatása idézheti elő. Ennek keretében általánosan a vidék értékeinek, a vidék által kínált perspektívák, a tanulás és szakmaváltás, a vállalkozóvá válás előnyeinek, a munkába és a jövőbe vetett hit fontosságának kell megfelelő súlyt szentelni.

Környezetvédelem, környezetfejlesztés

A fenntarthatóság általános feltétele a környezeti fenntarthatóság, a vidékfejlesztés szempontjait figyelembe véve azonban ennél sokkal közvetlenebb érdekek fűződnek a környezeti károk helyreállításához, azok megelőzéséhez és a környezet fejlesztéséhez.

A vidék lakóhelyi környezetként és turisztikai célterületként csak akkor funkcionál, ha természet-közelisége vonzó, megőrzött természeti környezetet jelent. A lepusztult, sivár, egyhangú természeti környezet nem hordoz előnyöket a városi étellel szemben.

Partnerség, kapcsolatrendszer, szervezeti kapacitások

Az eredményesség érdekében, a feladatok sokrétősége miatt szükség van mindazon szervezetek és személyek közreműködésére, amelyek és akik a helyi közösségek életére, gondolkodására jelentős hatást gyakorolnak, valamint rendelkeznek olyan szervezeti, humán és eszköz-feltételekkel, amelyek a megvalósítás során nélkülözhetetlenek.

Erős érdekeltséggel, jól működő, a célterületeken élő kapcsolatrendszerrel rendelkeznek a munkaügyi központok és a regionális ügynökségek, valamint kulcsszereplők az érintett kistérségek társulásai, azok tanácsai és munkaszervezeteik, valamint a kistérségekben jelen lévő regionális vagy dekoncentrált kormányzati szervezetek megbízottai.

Magyarországon minden egyes kistérségben megtalálhatjuk a Helyi Vidékfejlesztési Irodákat, amelyek az ÚMVP forrásainak minél hatékonyabb felhasználásában segítik térségüket. Fontos szerepet kell hogy kapjanak a térség önkormányzataiból, civil szervezeteiből és vállalkozásaiból álló akciócsoportok, mivel az általuk kidolgozott vidékfejlesztési programokat támogatja a LEADER program, amely az alulról jövő, újszerű kezdeményezéseket karolja fel. Ha az adott akciócsoport LEADER forrásra nem nyer támogatást, Helyi Közösségé alakul és úgy tud forrást szerezni célkitűzéseire.

Több mint egy évtizede működik az ország vidéki és agrártérségeinek fejlődését szolgáló Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége, a FATOSZ. Célja a tevékenységek fenntarthatóságának biztosítása, tagjai számára képzések nyújtása, tájékoztatás, valamint képviseli a szolgáltatók gazdasági és jogi érdekeit.

Az iparfejlesztés vonatkozásában a program eredményes résztvevője lehet az IPE – Ipari-, Tudományos-, Innovációs- és Technológiai Parkok Egyesület, amely az ország ipari parkjait regionálisan csoportosított hálózatos rendszerbe fogja össze.

I.1.3.6 Eddigi fejlesztési célkitűzések

A települések önkormányzatai országosan kistérségi társulásokba szerveződtek, sok helyütt intézményfenntartó és mikrotérségi társulásokba tömörültek. A kistérségek, de sok esetben a mikrotérségek szintjén is közép- és hosszú távú programokat fogalmaztak meg. Ezek a térségi társulások különböző célokat határoztak meg területük fejlesztéséért. E programnak főbb elemei a következők.

I.1.3.7 Innováció

A programkészítés fontos szempontja, hogy a hagyományokon alapuló, a múltból hozott tudást a legújabbal ötvözve lehet sikert elérni. A helyi gazdaságfejlesztés kulcstényezőinek meghatározásakor különösen hangsúlyosak az olyan innovációs potenciálok, amelyek az adott környezetben reálisan kiaknázhatóak. Az innováció sok esetben az eddig nem használt kapcsolódási pontok feltárását, új folyamatokat és eljárásokat jelent.

Az elért fejlődés fenntarthatóságának feltétele a megújulás, a termékek és szolgáltatások fejlesztésének képessége. Ezért a program keretében előkészítésre kerülő projekteket a meglévő tudás- és kompetenciaközpontokkal, menedzsmentszervezetekkel együttműködve kell kialakítani, valamint továbbfejleszteni. Kiemelt az egyetemek szerepe. Szükség van helyi innovációs bázisok, műhelyek kialakítására is, amelyek az adott térség (kis-vagy mikrotérség) konkrét fejlesztéseinek megalapozását végzi. A kompetenciaközpont funkciókat az adott termékcsoporthoz vonatkozásában felkészült, meglévő nagyüzemek, integrátorok tölthetik be.

I.1.3.8 Szabályozás, jogi feltételrendszer

A korábbi Leader programozás, különböző workshopok tapasztalatai szerint a vidéki vállalkozók –sokan közülük a régebbi EU-tagoknál szerzett tapasztalatok

alapján- túl szigorúnak értékelték a hazai jogszabályok egy részét, így pl. a HACCP hazai rendszerét, az élelmiszertermelésre vonatkozó előírásokat általában, a jövedelmi termékek szabályozását a kis- és mikrovállalkozások körében. Célszerű feltérképezni és megvizsgálni a vonatkozó jogszabályi hátteret a mikro- és kisvállalkozások szemszögéből, és a vidéki foglalkoztatási és tőkefeltételekhez igazítani. Kedvező változás, hogy az új kormányzat e tapasztalatok által vezérelve lényegesen megkönnyítette a mikro- és kisvállalkozók piacra jutásának esélyeit, s az első tapasztalatok szerint nem váltak be azok a félelmek sem, amelyek az eddigi szereplők pozícióját féltették a változásoktól. (Pl. pálinka törvény.) A kedvező tapasztalatok alapján szükséges tovább menni ezen az úton.

I.2 A megvalósítás feltételrendszerének meghatározása és biztosítása

A program részeként annak kidolgozását követően meg kell határozni a végrehajtás feltételrendszerét, a következők szerint:

szervezeti rendszer, hálózat kialakítása

partnerségi kör

humán erőforrás

infrastruktúra

eszközök

információrendszer, adminisztráció (működés, jelentések, monitoring, értékelés)

pénzügyi és ösztönző eszközök.

I.3 Végrehajtás

A megvalósítás tekintetében e helyen csak az általános fázisokat mutatjuk be, mivel a **részletesebb kifejtésre kerülő kistermelői agrárgazdasági modell** megvalósítását részletesen is bemutatjuk.

végrehajtási intézkedési terv.

projektálás

projektvégrehajtás előkészítése

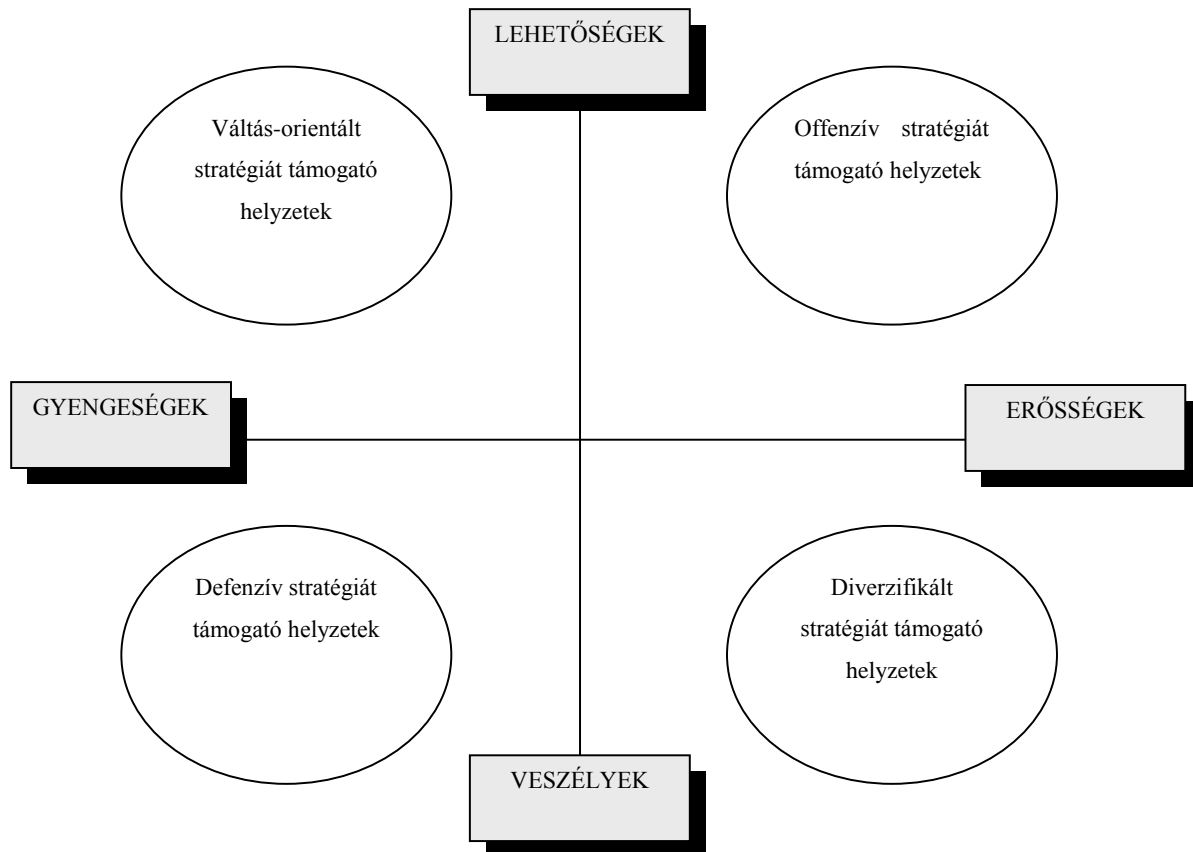
megvalósítás

monitoring, az eredmények rendszeres értékelése, visszacsatolás.

I.4 Stratégiai irányok

A stratégiai irányváltás meghatározása SWOT analízis alapján történik. Az alábbiakban bemutatásra kerülő stratégiai irány táblázat vidékfejlesztési SWOT-ok tapasztalatai alapján készült.

A táblázat értelmezése az alábbi:

A lehetőségek és a gyengeségek által egyaránt érintett területeken változtatni szükséges a fennálló gyakorlaton.

A lehetőségek és az erösségek közös mezejében lévő adottságok igen kedvezőek, kis kockázat mellett, nagy eredményességgel lehet előrehaladni ezeken a területeken, ezért offenzív magatartás ajánlott.

Az erösségek és a veszélyek által átfedett területeken nem megváltoztatni, hanem megerősíteni szükséges a folyó tevékenységeket annak érdekében, hogy a felismert veszélyek ne tudjanak érvényre jutni.

Azokon a területeken, amelyek gyengeségnek számítanak, meg kell szüntetni a rossz gyakorlatokat, meg kell akadályozni a káros folyamatokat.

LEHETŐSÉGEK

VÁLTOZTATANDÓ	OFFENZÍV
<p><i>Gazdaság</i></p> <p>Agrárgazdaság civil szervezeteinek támogatása.</p> <p>Mezőgazdaság diverzifikálása:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mezőgazdasági képzés, oktatás, - szaktanácsadás, - fizetőképes kereslet megteremtése (helyi piacok kialakítása), - marketing, - hagyományos növények felkutatása, termelése, konzerválási technikák. <p>Szigorú minőségi kritériumrendszer, védjegyrendszer.</p> <p>Bio- és ökogazdaság feltételeinek megteremtése.</p> <p>Mezőgazdasági termelés jogi szabályozásának átláthatóvá tétele, egyértelmű, átlátható jogszabályi környezet (termelés, feldolgozás, értékesítés, pályázat, családi gazdaság - östermelő).</p> <p>Mezőgazdasági tanácsadói rendszer fejlesztése.</p> <p>Mezőgazdasági K+F+I-szektor erősítése.</p> <p>Mezőgazdasági melléktermékek, hulladékok felmérése biomassza célú felhasználhatóság szempontjából.</p> <p>Fokozott marketingtevékenység a térségek értékeinek bemutatása érdekében.</p> <p>Vállalkozások és önkormányzatok összefogása.</p> <p>Vállalkozások közötti horizontális és vertikális együttműködés megteremtése.</p> <p>Mezőgazdasági és feldolgozóipari logisztikai és raktárkapacitások fejlesztése</p> <p>Piacfelmérés, elemzés (falusi élelmiszerként</p>	<p><i>Gazdaság</i></p> <p>Vállalkozásfejlesztés, tanácsadás, termékpálya-vertikum kialakítása, együttműködések ösztönzése.</p> <p>Hagyományos gazdálkodási forma, bio-, ökogazdálkodás terjesztése, komplex gazdálkodás, szaktanácsadás, földalap biztosítása, melléktermékek hasznosítása, alternatív gazdaság.</p> <p>Termékfejlesztés, termelés – feldolgozás-értékesítés, logisztika.</p> <p>Termékdiverzifikálás – génbank megőrzése, fejlesztése.</p> <p>Helyi termékek, hungarikumok piaci bevezetése:</p> <ul style="list-style-type: none"> - marketing, - védjegy, - új márka kialakítása, - élelmiszerminőség biztosítása, ellenőrzése, - magasabb hozzáadott értékű termékek előállítás, - szaktanácsadás, - logisztika. <p>Egységes turisztikai arculat, ökoturizmus.</p> <p>Falusi termékeket forgalmazó bolthálózat és termékportfóliójának kialakítása a piaci igények alapján.</p> <p>Ipari K+F+I támogatása, elsősorban az élelmiszeripar és a gépipar területén.</p> <p>A meglévő és fejlesztés alatt álló üzleti infrastruktúra (ipari és innovációs parkok,</p>

<p>előállított termékek piaci igényeinek felmérése). Ipari beszállítói státusz megszerzése (helyi, országos, budapesti). Vállalkozások profilváltásának ösztönzése. Hitelfeltétel lehetővé tétele a vállalkozások számára (önkormányzati rendeletek, civil szervezetek által nyújtott vállalkozásfejlesztő támogatások). Önkormányzati és állami, használaton kívüli ingatlanvagyon felmérése és felhasználása szociális foglalkoztatás céljára. Helyi adórendszer vállalkozóbarát átalakítása. Helyi jogszabályok átalakítása, betelepülést segítő kedvezményrendszer. Feldolgozóipari kapacitások fejlesztése (önkormányzat, tanácsadás, civil szféra, munkaügyi központ támogatásával). Földalap vizsgálata. Turizmust kiegészítő szolgáltatások kiépítése. Új turisztikai szolgáltatások kialakítása (célcsoportok igényeinek felmérése). Torlódó turisztikai programok helyett éves rendezvényprogram kialakítása.</p> <p><i>Foglalkoztatás</i></p> <p>Mintagazdaságok kialakítása, fejlesztése önkormányzati részvétellel. Mezőgazdasági oktatás, szakképzés fejlesztése, piaci szerkezet átalakításhoz igazodóan. Értékteremtő szociális foglalkoztatás településszintű kialakítás az önellátás, a helyi ellátás és a helyi közétkeztetés ellátása érdekében. Helyi foglalkoztatási programok, projektek indítása. Fiatalok munkába állási támogatása (gyakornoki programok, kedvezmények).</p> <p><i>Oktatás, kultúra, közösségfejlesztés</i></p>	<p>inkubátorházak, logisztikai bázisok, kihasználatlan majorságok, stb.) bevonása az agráriumra épülő fejlesztési gondolkodásba, a párhuzamos fejlesztések megelőzése</p> <p><i>Foglalkoztatás</i></p> <p>Ökológiai jellegű oktatás. Komplex foglalkoztatási program differenciált megközelítéssel (önellátás, alkalmazotti státusz, vállalkozó): toborzás, felkészítés megszervezése.</p> <p><i>Oktatás, kultúra, közösségfejlesztés</i></p> <p>A helyi kulturális és természeti értékek kiemelt szerepeltetése, bemutatása a tananyagban.</p>
--	--

<p>Közép- és felsőfokú oktatás, képzés elérhetőségének javítása közlekedési rendszer fejlesztése által.</p> <p>Vidéki kulturális szolgáltatások fejlesztése.</p> <p>A bölcsőde- és óvoda-ellátás javítása, az alsó tagozatos képzés helyben tartása</p> <p><i>Demográfia</i></p> <p>Lakosságmegtartást szolgáló települési intézkedések.</p> <p>Lakhatási feltételek javítása, vidéki életpályamodell kialakítása.</p> <p>Fiatal családok letelepedésének támogatása.</p> <p>Közösségi élet fejlesztése, közösségek megerősítése.</p> <p>Egészségügyi intézmények elérhetőségének javítása.</p> <p>Mentőszolgáltatás fejlesztése.</p> <p>Agglomerációs folyamatok kistérségi összehangolása.</p> <p><i>Természeti tényezők</i></p> <p>Talajjavítás, talajvédelem, vízgazdálkodási rendszer kialakítása, vízgazdálkodási infrastruktúra felújítása, öntözés megszervezése.</p> <p>Faállomány diverzifikálása, őshonos fajok preferálása.</p> <p>Porszennyezés elleni védelem.</p> <p><i>Infrastruktúra</i></p> <p>Az elmaradott térségek infrastruktúrájának fejlesztése, megújuló energiaforrások felhasználása:</p> <ul style="list-style-type: none"> - villamosenergia-előállítás, - hűtés-fűtés, - szennyvíztisztítás, - ivóvíz és öntözővíz biztosítása, 	<p>Alapfokú oktatásban környezettudatos, ökológiai szemlélet kialakítása.</p> <p>Középfokú oktatásban való részvétel ösztönzése a fiatalok körében (ösztöndíj program, életpálya program).</p> <p>Szakképzési rendszer összehangolása a területi stratégiai igényekkel.</p> <p><i>Demográfia</i></p> <p>A helyi komfortérzet növelése, szolgáltatások, infrastruktúra, környezetfejlesztés révén.</p> <p>A gyermekvállalás ösztönzése a középrétegek körében</p> <p><i>Természeti tényezők</i></p> <p>Átalakuló helyi klimatikus viszonyoknak megfelelő növények alkalmazásának elérése.</p> <p>Kertészeti ágazat, kisállattartás fejlesztése.</p> <p>Megújuló energiaforrások alkalmazása a családi gazdaságok, mezőgazdasági és élelmiszeripari üzemek, önkormányzati intézmények energiaellátásában.</p> <p>Nemzeti Parkok ismeretanyagának, tapasztalatának felhasználása, és földterületeinek az ökológiai gazdálkodáshoz kapcsolódó használata.</p> <p>Vízgazdálkodás fejlesztése, a vízháztartás kiegyenlítése a szélsőségektől mentes gazdálkodás érdekében (belvízelvezetés árok- és csatornarendszere, tározók kialakítása, csapadékmegtartó növénytakarók létesítése, stb.</p>
---	---

<ul style="list-style-type: none"> - kommunikációs infrastruktúra, - alacsonyabb rendű úthálózat kiépítése. <p>A tömegközlekedési menetrend összeegyeztetése az iskolák, munkahelyek munkarendjével.</p>	<p>Klíma előrejelzés, monitoring rendszer működtetése.</p> <p>Klímaváltozásból adódó cselekvése program kialakítása.</p>
<p>DEFENZÍV</p>	<p>DIVERZIFIKÁLANDÓ</p>
<p><i>Gazdaság</i></p> <p>Monokultúrás növénytermesztés visszaszorítása a kis- és középzemű szférában</p> <p>A mezőgazdasági nyersanyagtermelés gyakorlatának felszámolása, mezőgazdasági termékek feldolgozás nélküli értékesítésének felszámolása.</p> <p>Génmanipulált termékek elterjedésének megakadályozása.</p> <p>Talajpusztulás, elsivatagosodás, talajvízszint csökkenésének megakadályozása.</p> <p>A legelők, gyepék záródásának megakadályozása.</p> <p><i>Oktatás, kultúra, közösségfejlesztés</i></p> <p>Gyermekintézmények és alapfokú oktatási intézmények felszámolódásának megakadályozása</p> <p>Alacsony iskolázottság terjedésének megakadályozása.</p> <p>Iskolák kollégiumi férőhely számok csökkenésének megakadályozása.</p> <p>Funkcionális analfabétizmus visszaszorítása.</p> <p><i>Foglalkoztatás</i></p> <p>Helyi, helyközi közlekedési rendszer visszafejlődésének megakadályozása, a munkába járás biztosítása.</p>	<p><i>Gazdaság</i></p> <p>A térség kedvező pozíciójának megőrzése, őshonos fajták és hungarikumnak minősülő termékek terén.</p> <p>Helyi értékek, bio- és ökológiaudítás eredményeinek továbbfejlesztése.</p> <p>Meglévő termékpálya-vertikum megőrzése, fejlesztése.</p> <p>Baromfitermesztés vezető pozíciójának megőrzése.</p> <p>Élelmiszeripar innovációs képességének megőrzése.</p> <p>Szántóföldi kertészet.</p> <p>Biogáz hasznosítása.</p> <p><i>Oktatás, kultúra, közösségfejlesztés</i></p> <p>Lakosság bevonása az őket érintő térségfejlesztő tevékenységekbe.</p> <p>Felsőoktatás versenyképességének piaci alkalmazkodóképességének, innovációs képességének erősítése.</p> <p>Hagyományos (kézműves) szakmák képviselőinek segítése, érdekérvényesítő képesség, együttműködés fejlesztése (klaszter).</p> <p>Testvérváros és egyéb nemzetközi kapcsolatok gazdaságfejlesztő tevékenységének, hatásának erősítése.</p> <p><i>Foglalkoztatás</i></p> <p>Közmunka közelítése a valóságos foglalkoztatáshoz, tartós foglalkoztatási</p>

<p>A munkanélküliség csökkentése.</p> <p>A dologtalan életforma, deviáns magatartásformák, az élőködő életmód kialakulásának megelőzése, terjedésének visszaszorítása, a munka becsületének helyreállítása.</p> <p><i>Demográfia</i></p> <p>Alacsony státuszú népesség társadalmon, munkaerőpiacon kívül rekedésének visszaszorítása.</p> <p>A fiatalok elvándorlásának fékezése, különös tekintettel a szakképzetekre</p> <p>A periférián elhelyezkedő települések, tanyák elnéptelenedésének megakadályozása</p> <p>Faluközösségek felbomlásának megakadályozása.</p> <p>A késői és elmaradó gyermekvállalás terjedésének visszaszorítása</p> <p><i>Természeti tényezők</i></p> <p>A megműveletlen területek kiterjedésének visszaszorítása.</p> <p>Dűlőutak befásodásának, becserjésedésének, az invazív fajok elterjedésének megakadályozása.</p> <p>Szántóföldi vízelvezető árkok beszántásának megakadályozása.</p> <p>Belvízvédelmi közműrendszerek felszámolásának megakadályozása.</p> <p>Tarvágások, nagy területű irtások visszaszorítása a csapadék visszatartás és a talajmegőrzés érdekében</p>	<p>formák kialakítása</p> <p>Az önfoglalkoztatás ösztönzése és támogatása, feltételeinek, kereteinek fejlesztése</p> <p>Az együttműködő termelő- értékesítő hálózatok létrejöttének, működésének ösztönzése</p> <p>A helyi szociális foglalkoztatás kereteinek, gyakorlatának bővítése</p> <p><i>Demográfia</i></p> <p>A fiatalabb korban történő gyermekvállalás ösztönzése, különösen a szakképzett rétegekre</p> <p>A civil társadalom, helyi közösségek megtartó erejének növelése</p> <p>A fiatalok helyben maradását ösztönző feltételrendszer (lakás, szolgáltatások, környezet, munkahely) fejlesztése</p> <p><i>Természeti tényezők</i></p> <p>Őshonos növények termesztésének és állatok tenyésztésének támogatása.</p> <p>A hagyományos és új technológiák ötvözése a mezőgazdaságban.</p> <p>Erdők megóvása, telepítése.</p> <p>Termőföld fokozott védelme.</p> <p>Természetvédelmi területek fokozott megóvása.</p> <p>Alacsony környezetterhelés fenntartása a fejlődő gazdaság mellett.</p>
---	--

VESZÉLYEK

I.5 A hátrányos helyzetű térségek fejlesztési modellje

A programot területi okok miatt vázlatosan mutatjuk be, összefüggéseit a 67. sz. ábra szemlélteti. A programelemek a korábbi fejezetek érvrendszerére épülnek.

I.5.1 Termelő, értékteremtő gazdasági tevékenység térnyerése,

I.5.1.1 Családi és kisgazdaságok fejlesztése, a termelés diverzifikálásával, kertészet és állattartás térnyerésével

Javaslatok:

- *Hosszú távú földbérlet lehetőségének megteremtése a családi gazdaságok számára a Nemzeti Földalap fejlesztése révén*
- *Termelőeszköz vásárlásának támogatása, közös termelőeszköz kapacitás kialakítására való ösztönzés*
- *Termelői infrastruktúra fejlesztésének támogatása (telephelyek, gazdasági épületek, öntözőrendszer, energia-ellátás, hulladékkezelés- és hasznosítás)*
- *Kecske és juhtenyésztés fejlesztése a külterületi és külterületi és tanyás térségben*
- *Melegházak létesítése a biogáz üzem hulladékhőjének hasznosítása céljából*

I.5.1.2 Termelő, feldolgozó, értékesítő szervezet kialakítása, széles körű együttműködés révén, több termékcsoporthoz teljes vertikumának lefedésével

Javaslatok:

- *Mikrotérségi termelői együttműködések kialakításának ösztönzése, termékcsoporthozként*

- *Integrátor szervezet létesítése (Non-Profit Kft.) mikrotérségenként*
- *Szállítási, csomagolási és feldolgozó kapacitások kialakítása több ütemben, végül egy agrár-logisztikai központ kiépítése*

I.5.1.3 Az előállított termékeket forgalmazó bolthálózat kiépítése, védjegy bevezetése, új márka termékportfóliójának kialakítása a piaci igények alapján

Javaslatok:

- *termék védjegy kialakítása, minőségi garanciákkal, minősítési rendszerrel*
- *részletes piacfelmérés, kereslet-kínálat elemzése*
- *termékportfólió kialakítása márkanevvel*
- *Helyi piacok, árusítóhelyek, boltok kialakítása és fejlesztése, helyi üzletekbe történő beszállítás elterjesztése*
- *bolthálózat létesítése a nagyvárosokban*
- *prémium termékek, alapanyagok beszállítása éttermek és szállodák részére*

I.5.1.4 Mintagazdaságok fejlesztése és létrehozása önkormányzati szerepvállalással

Javaslatok:

- *szántóföldi termelésre szakosodott mintagazdaság létesítése*
- *Állattartásra szakosodott mintagazdaság létesítése*
- *Zöldség és gyümölcsstermesztésre szakosodott mintagazdaság létesítése*

I.5.1.5 Megújuló energiatermelés feltételeinek megteremtése

Az alábbi tevékenységek során merül fel jelentős energiaigény a termelési folyamat során:

- termelés
 - talajerő utánpótlás
 - öntözés
 - mezőgazdasági gépek meghajtása villamos árammal
 - mezőgazdasági járművek ellátása üzemanyaggal
 - mezőgazdasági épületek fűtése, hűtése
 - terményszárítás
- feldolgozás, raktározás
 - raktárépületek hűtése, fűtése
 - feldolgozóipari üzemek energiaellátása, hűtés, fűtés, villamos áram (mirelit üzem, konzerv üzem, aszaló üzem, pálinkafőzde)
 - csomagolás
- szállítás, értékesítés
 - szállító járművek üzemanyaggal történő ellátása
 - boltok villamos energia ellátása, hűtése, fűtése
- **Javaslatok:**
 - *távoli elhelyezkedésű kis házcsoportok, külterületi házak, tanyák, ahova nem lehet bevezetni gazdaságosan a villanyt: szél és napenergia együttes felhasználásával (szélkerék és napelem), vagy a hidegen sajtolt növényi olajjal üzemelő mini-erőmű telepítésével.*
 - *nagyobb majorságok, családi gazdaságok*
 - *nap és szél kombinált felhasználása*
 - *biogáz*
 - *biomassza*
 - *termálvíz, földhő*

- *feldolgozóüzemek, logisztikai központok:*
 - *nap és szél kombinált felhasználása*
 - *biogáz*
 - *biomassza*
 - *termálvíz, földhő*

A leggazdaságosabb megoldásokat kell kiválasztani. Az üzemanyag tekintetében szóba jöhet a biogáz és a biodízel (jogsabályi feltételeket biztosítani kell, szükséges a jövedéki adótól való eltekintés)

I.5.2 Foglalkoztatás bővítése

I.5.2.1 Komplex foglalkoztatási program differenciált megközelítéssel (öngondoskodók, alkalmazottak, vállalkozók)

Javaslatok:

- *Az öngondoskodást elősegítő program indítása, az emberek felkészítése, hogy saját maguk, számára élelmiszert termeljenek*
- *Munkahelyek létesítésének támogatása, elsősorban a mezőgazdaságban*
- *Induló vállalkozók és a meglévők profilváltásának segítése, tanácsadással, hitellel, földterülettel*

I.5.2.2 Képzési programok szervezése és lebonyolítása gazdálkodók és mezőgazdasági munkavállalók számára

Alapismeretek oktatása:

- I. Élelmiszertörvény

- 2, Magyar Élelmiszer könyv
- 3, Fogyasztóvédelem
- 4, Állatvédelem
- 5, Takarmány
- 6, Állategészségügy
- 7, Növényegészségügy
- 8, Környezetvédelem

II. HACCP Kézikönyv

- 1, HACCP rendszer kialakítása, fejlesztése.
- 2, HACCP rendszer működtetése.
- 3, HACCP rendszer dokumentálása és nyilvántartása.
- 4, HACCP rendszer oktatása.

Az oktatási programot célszerű a meglévő közoktatási és felsőoktatási infrastruktúrára alapozni. Az elméleti képzést szükséges alap, közép és felsőfokon is biztosítani. A mezőgazdasági képzések finanszírozására lehetőség van regisztrált termelőként 1000 Euro támogatás igénylésére. A tananyagban kiemelt hangsúlyt kaphat a hagyományos gazdálkodás, az őshonos fajták ismerete, az öko és biogazdálkodás, a kisüzemi feldolgozás, a kiskereskedelem.

Javaslatok:

- *Arany és ezüstkalászos gazdák képzése*
- *kisüzemi feldolgozás különböző formáinak oktatása*
- *öko és biogazdálkodásra való felkészítés*
- *vállalkozói alapismeretek oktatása*
- *szaktanácsadói hálózat megerősítése*
- *gazdák továbbképzési programja*

I.5.2.3 Mezőgazdasági szakképzésben való részvétel ösztönzése a falun élő fiatalok körében (ösztöndíj program, életpálya program)

Javaslatok:

- *középiskolára való felkészítés falun élő általános iskolások számára*
- *középiskolai ösztöndíj program kialakítása falun élő fiatalok számára*
- *életpálya program kidolgozása falun élő fiatalok számára (tanulás, munkatapasztalat szerzése, otthonteremtés, vállalkozás)*

I.5.2.4 Szociális munka biztosítása az önkormányzatok részvételével kialakított mintagazdaságokban

Javaslatok:

- *szociális munka biztosítása az önkormányzatok által működtetett mintagazdaságokban*
- *dűlőutak, csatornák, belvíz és árvízvédelmi létesítmények karbantartása*
- *falvak, tanyák épületállományának felújítása*

I.5.3 A fiatalok számára is megfelelő életfeltételek kialakítása

I.5.3.1 Fiatal gazdálkodók támogatása, földterülettel, termelő eszközökkel

Javaslatok:

- *fiatalok földhöz juttatása hosszú távú bérlet révén*

- *fiatalok gépvásárlásának támogatása*

I.5.3.2 Felújított házak biztosítása fiatal családok számára, munkalehetőséggel

Javaslatok:

- *A házakat a fiatalok hosszú távú bérletbe vehetnék, aminek a tulajdona az időszak végére rájuk zárulna.*
- *A gyermekvállalást föld vagy ingatlan haszonélvezeti joggal lehetne jutalmazni*

I.5.3.3 Oktatási, egészségügyi és szociális szolgáltatások elérhetőségének javítása

Javaslatok:

- *Mobil egészségügyi, oktatási, szociális szolgáltatások kialakítása a tanyavilágban és az elzárt kistelepüléseken*
- *Internet hozzáférés biztosítása az elzárt területeken élők számára*

I.5.3.4 Közlekedési és közmű infrastruktúra javítása, alternatív megoldások alkalmazásával.

Javaslatok:

- *dűlőutak kitisztítása, karbantartása*
- *Tanyak és tanyacsoportok szigetszerű energiaellátásának megteremtése*
- *vízellátás és szennyvíztisztítás alternatív módon*

I.5.4 Az alacsony státuszú lakosság társadalmi reintegrálása

I.5.4.1 Segélyezési rendszer átalakítása, a szociális foglalkoztatás feltételeinek megteremtése

Javaslatok:

- *Rendelkezésre állási támogatás fizetésének megszüntetése azzal, hogy az önkormányzat mindenkinek munkát biztosít*
- *nagyobb településeken a vállalkozókkal összefogva kell minden jelentkezőnek munkát biztosítani*

I.5.4.2 Közoktatás színvonalának javítása, felzárkóztató képzés, délutáni és hétfégi foglalkozások a leszakadó térségekben, iskolai étkeztetés fejlesztése

Javaslatok:

- *délutáni és hétfégi napközi ellátás megszervezése, felzárkóztató képzés, kiegészítő oktatás tartása*
- *étkeztetés megszervezése, tankertek létesítése*

I.5.4.3 Felnőttképzés erősítése, felkészítés egyszerű fizikai munkára, szakképzés, életvezetési ismeretek oktatása

Javaslatok:

- *mezőgazdasági munkára való felkészítés, gyakorlati oktatással*
- *egyszerű fizikai munkák betanítása*
- *8 osztályos általános iskolai végzettség megszerzésének támogatása, jogosítvány megszerzése*
- *szakképzés felnőttek számára*

- *életvezetési, háztartási ismeretek oktatása*

I.5.5 A természeti és kulturális értékek megőrzése, tudatos hasznosítása.

I.5.5.1 Őshonos növény és állatfajok megóvása, hosszú távú fennmaradásuk biztosítása gazdasági hasznosításuk révén

Javaslatok:

- *a helyi gazdaságokban fellelhető őshonos növény és állatfajok felmérése*
- *egyres fajták megőrzésére konkrét programok indítása (pl. cigája juh)*
- *az őshonos fajok tenyésztésének és termesztésének támogatása*
- *vetőmag termelés és szaporulat biztosítása a gazdálkodók számára*

I.5.5.2 A biogazdálkodás terjesztése, feltételeinek megteremtése széles körben

Javaslatok:

- *kistérség mezőgazdasági területeinek felmérése a biogazdálkodásra való alkalmasságuk szerint*
- *népszerűsítő programok, mintagazdaságok bemutatása, oktatási és tanácsadói hálózat megszervezése*
- *új biogazdaságok létrehozásának támogatása, biotermelők önszerveződésének segítése*

I.5.5.3 Talajjavítás, talajvédelem, vízgazdálkodási rendszer kialakítása, infrastruktúra felújítása, öntözés megszervezése

Javaslatok:

- *a talajvédelemmel és talajjavítással kapcsolatos eljárások és jó gyakorlatok megismertetése a gazdákkal, ezek alkalmazásának támogatása*
- *A Homokhátság vízellátását szolgáló nagyberuházások érdekében lobbitevékenység folytatása, kiemelten a Duna Stratégia kapcsán a magyar uniós elnökség alatt*
- *Víztakarékosságra, az esővíz felfogására, a kutak vizének fenntartható használatára a tisztított szennyvíz felhasználására fel kell hívni a figyelmet*
- *El kell érni a vízhasználati díj mérséklését, de felhasználás hatékonyságát szavatolni kell*

I.5.6 Az agráralapon történő térségfejlesztés szereplőinek azonosítása

A mezőgazdasági termelés célja e programban kettős:

- a) saját felhasználás célját szolgáló termelés,
- b) árutermelés.

Alaphelyzetben egyik cél sem érinti a közfeladatok körét. A saját célra történő termelés **magánszemélyek, családok** ügye, háztáji termelés formában valósul meg.

A második esetben **vállalkozási tevékenységről** van szó, amely valamely vállalkozási (KKV) keretben történik, a vállalkozás tárgya a mezőgazdasági termékek előállítás, osztályozása, feldolgozása, raktározása, hűtőházi tárolása, szállítása, értékesítésre való előkészítése és értékesítése, kapcsolódó tevékenységekként az ezekhez kapcsolódó oktatási, képzési, építési, anyagokkal, eszközökkel történő ellátási, pénzügyi, hatósági, szakértői stb. tevékenységek jelennek meg.

I.5.7 Az együttműködés feltételeinek és formáinak kidolgozása

I.5.7.1 A termelő- értékesítő területfejlesztési modell kulcskérdései:

- egyéni érdeken és a létfenntartás kényszerén alapuló önfoglalkoztatás

- társadalmi érdekből indított foglalkoztatás, a foglalkoztatási lehetőségek bővítése
- a családi és kisgazdálkodók piaci megjelenésének támogatása és a piaci jelenlét kockázatának, kitettségének csökkentése
- térség- és településfejlesztési érdekek érvényesítése:
 - a vidék fenntarthatóságának, funkcióinak erősítése
 - a térség önfenntartó képességének erősítése, a központi költségvetéstől való függőség lazítása
 - a családok szociális helyzetének javítása, a helyi társadalom összetartásának, kohéziójának erősítése
 - a népesség-megtartó képesség erősítése, különösen a fiatalokra és a szakképzettekre vonatkozóan
 - a jövedelem-termelés növelése, a keletkező jövedelmeknek a térségben, a helyi társadalom közösségének körében való megtartása, a jövedelem-akkumuláció kereteinek kialakítása.
- helyi adottságokra, erőforrásokra való támaszkodás

I.5.7.2 A modell működésével kapcsolatos követelmények

A működési modellnek meg kell felelnie a következő igényeknek:

biztosítsa a programban részt vevő családi gazdálkodók megélhetését a profittal szemben a foglalkoztatást részesítse előnyben

- biztosítsa a családi gazdálkodók termékfeleslegének átvételét és piacra juttatását, ösztönözze a családok saját ellátást szolgáló élelmiszer-termelését, segítse annak gazdaságos megvalósítását,
- a helyi piacok életre keltése révén javítsák az olcsó, friss élelmiszerrel való helyi ellátást,
- csökkentse a résztvevő önkormányzatok segélyezési, szociális terheit,
- segítse elő a kisüzemekben termelt áru piacra juttatását, segítse a termelők kockázatcsökkentését, a termékek átvételi biztonságát,

csökkentse kiszolgáltatottságukat, a feldolgozottsági fok és a hozzáadott érték növekedését,

- o segítse az árutermelés versenyképességének kialakítását és tartós fenntartását,
- o segítse a falvakban, tanyákon élők vagy tanyákon gazdálkodók bekapcsolódását

I.5.7.3 A működés lehetséges szervezeti megoldásai

a) A programban saját élelmiszer-ellátásuk és napi megélhetésük érdekében résztvevő személyek, családok foglalkoztatása az önkormányzat közreműködésével, a **szociális földprogram** keretében oldható meg.

a) Laza **konzorciális, szerződéses rendszer** valamely szervezet (pl. működő piaci szereplő) gesztorsága mellett.

b) **Szövetkezet** a közös tevékenység és vagyon működtetésére, a bedolgozó-, beszállító hálózattal szerződéses rendszer. A TÉSZ-ek kedvező és kedvezőtlen tapasztalatait hasznosítani szükséges.

Lényege: személyegyesítés

c) **Gazdasági társaság**

Lényege: vagyonegyesítés

A gazdasági társaság nonprofit változata relevánsabb, közelebb áll a szövetkezeti formához a kritériumok szerint. A TÉSZ-ek tapasztalatai szerint a non-profit működés a fejlődés, a vagyonfelhalmozás ellen hat, mivel általában a hasznot elosztják.

A szervezeti és piaci megoldások közül nem célszerű a nemzetközi áruházláncokat célpiacnak tekinteni és ehhez igazítani a szervezeti formát. A beltartalommal szemben az árra és a küllemre koncentrááló termékpolitika helyett érdemes az ár mellett az egészségtudatossági és beltartalmi szempontokat előnyben részesítő, növekvő piacra koncentrálni.

I.5.7.4 Kistermelői háttérhálózatra alapozott termelési-értékesítési modell lehetőségei a falusi márkatermékek körében (Üzletek, kínálat, beszállítói követelmények)

A bevásárló központok mellett létesítendő üzletláncnak is igen magas követelményeknek kell megfelelnie, amennyiben nem helyi boltként, hanem **az adott termékek márkaboltjaként, delikatesz jellegű üzletként funkcionál.**

I.5.7.5 A hagyományos technológiák, agrárinnovációk és jó gyakorlatok adaptálási lehetőségei

Számos sikeres vállalkozás honosított meg követendő, jó gyakorlatokat az országban, vannak több évtizede sikeresen a hazai, sőt, a nemzetközi piacon lévő termelők, akik szakmai és üzleti értelemben is követendő például szolgálhatnak. (pl. ismert borászok, turisztikai szolgáltatók)

I.5.8 A termelési és értékesítési lehetőségek összevetése, termelési és értékesítési előterv

A termelési és értékesítési lehetőségek összhangja szempontjából a legfontosabbnak annak a termékprofilnak a kialakítását tartjuk, amely alapján a program megkülönböztethető lesz a mai üzlethálózatoktól és az elsősorban azok számára terméket előállító termelők termékkörétől.

Az alábbiakban összehasonlítjuk három értékesítési csatorna: a *helyi piac*, a kisüzemi termelők által létrehozott és működtetett, elsősorban az *organikus körülmények közt előállított élelmiszertermékek*, *biotermékek* termék- és értékesítési jellemzőit, *valamint felsoroljuk azokat a termékcsoportokat, amelyeket ebben a tervezett bolthálózatban érdemes kínálni* annak érdekében, hogy a kereskedőláncok által megkövetelt pénzügyi követelmények helyett a minőséget és a fejlődést lehessen középpontba állítani.

A saját bolthálózatot elsősorban Budapesten, Kecskeméten és a környező városokban célszerű létrehozni.

A termelés induló volumenét tekintve a következő szempontokat javasoljuk figyelembe venni:

A foglalkoztatás érdekében az önkormányzatoknak szükséges szociális földprogramot indítani, mely elsősorban a résztvevők saját élelmiszerellátásának javítására és háztáji termelésből származó bevételeinek generálására irányul.

Olyan termelők bevonásával lehet egyszerűbben elindítani az árutermelő programot, akik már jelenleg is a piacon vannak és rendelkeznek legalább kielégítő szinten raktározási és feldolgozó kapacitással is. Köztük elsősorban a zöldség-gyümölcs ágazat képviselőinek kell túlsúlyban lenniük, mivel TÉSZ alapítók csak ők lehetnek. Induláskor javasoljuk limitálni a résztvevők számát 10-12-ben mindaddig, amíg a rendszer rendes működése ki nem alakul.

A nem zöldség-gyümölcs termesztéssel foglalkozók esetében termelői csoport létrehozása indokolt a mai támogatási feltételrendszer mellett.

Amennyiben a tárcapolitika megváltozása következtében változik a támogatott szervezési megoldás, akkor ahhoz igazodni szükséges. Ezt megkönnyíti, hogy a TÉSZ és a termelői csoport nem jogi személy, nem gazdasági társaság, így az esetleges megszűnés nem jár bonyolult jogi és vagyonfelosztási következményekkel.

I.5.9 Együttműködés feltételei és formája

A termelő-értékesítő agrár- élelmiszeripari területfejlesztési modellt a 7. sz. ábra szemlélteti

Kulcselemek:

- non-profit Kft, induló 100MFt törzstőke
- egyenlő tulajdoni arányok
- további belépés lehetősége nyitott, a tagokkal azonos tőkeemeléssel
- a termelés a tagok feladata, a minőségbiztosítási követelmények elfogadása és betartása alapkövetelmény
- a Kft dolga a tervezés, koordináció, szállítás, feldolgozás, értékesítés
- termékösszetétel tervezése piacfelmérés alapján
- a bevétel megosztása költségvetés alapján történik
- a termelői ár meghatározása két lépcsőben történik: 1. lépcső = minimál ár a szállításkor, 2. lépcső a ténylegesen elért árak alapján alakul ki.
- a Kft-ben történik a felhalmozás a közös raktározási, hűtési, feldolgozó és szállítási kapacitások, közös bolthálózat kialakítása céljából
- a termelői árnak fedezetet kell nyújtania a termelésfejlesztési célokra.

I.5.10 Szervezeti felépítés

A modellben a szervezeti felépítés igen egyszerű.

A lánc három szereplője a termelő, az integrátor szervezet (Non- profit Kft.) és a vásárló.² Az integrátor non-profit Kft-t maguk a termelők hozzák létre, akik a működő rendszerben a saját cégük részére beszállító pozícióba kerülnek.

A szabályozás, a tervezés és az ellenőrzés szerepe kiemelten fontos azért, mert egy induló szervezet esetében viszonylag hosszú idő alatt alakul ki a szállítási és általában a szerződéses, adminisztrációs fegyelem.

² Még egyszerűbb lenne, ha sz integrátor szervezet végezné a termelést is, de a termelők tulajdonának és termelőeszközeinek egyesítése ma Magyarországon nem reális célkitűzés, legalább is a kezdeti időszakban..

I.5.11 Az integrátor szervezet tevékenységei

Tervezés

Termelés-szervezés

Képzés, tanácsadás, kompetenciaközpontok, munkaerő utánpótlás megszervezése

Szállítás

Raktározás

Feldolgozás

Értékesítés

Marketing

I.5.12 Piaci stratégia

A rendszer fő célcsoportjai:

Háztáji termékek körében:

helyi lakosság

helyi intézmények

Márkázott termékek körében:

hazai ízeket kedvelő vásárlók

egészség- és környezettudatos vásárlók

hazai termékeket előnyben részesítő tudatos vásárlók

az import termékekkel szemben bizalmatlan vásárlók

magas minőségű termékeket előnyben részesítők

intézmények

étterem, vendéglők (felsőbb kategóriás)

szállodák, panziók (4-5 *)

exportőrök

exkluzív termékek forgalmazói

I.5.13 Termékfilozófia

A társadalmi-gazdasági célok (foglalkoztatás, stb.) szempontjából megfelelőek:

- helyi lakossági igényt kielégítő, háztáji és házi üzemi körülmények közt előállítható termékek
- a kereskedelmi láncok tömegtermékeitől eltérő, gazdag íztartalmú, garantáltan egészséges, hagyományokon alapuló termékek, a hagyományos értékeket is hordozó innovatív termékek
- az áruházláncok pócairól hiányzó, magas minőségű, rétegigényeket kielégítő termékek.

I.5.13.1 Háztáji és szociális foglalkoztatás keretében előállított egyszerű, nem márkázott termékek

E termékkörbe a háztáji, kisparcellás körülmények között, eredetileg saját fogyasztásra szánt élelmiszerek tartoznak, melyek feleslege kerül értékesítésre.

Példák: burgonya, hagyma, sárgarépa, petrezselyem, bab, borsófajták, paprika, paradicsom, tökfajták, káposzta, savanyúságok, befőttek, lekvárok, hús- és húskészítmények a 14/2006. (II.16.) FVM-EüM-ICSSZEM kistermelői rendelet módosításával lehetővé vált mennyiségekben.

I.5.13.2 Védett márkajelű termékek

Állattenyésztés és feldolgozott termékek: mangalica, őshonos vagy a területen otthonos sertés, juh-, kecskefajták, baromfi, beleértve a ritkább fajokat, pulyka, szarvasmarha, incl. szürkemarha, házinyúl, a felsoroltak tenyésztésén alapuló feldolgozott, házi/falusi jellegű termékek (friss húсару, töltelékáru, füstöltáru, tejtermék, csomagolt, tartósított, előkészített termékek)

Növénytermesztés és feldolgozott termékek: tájjellegű és őshonos gyümölcs és zöldség, szőlő, ezek csomagolt, feldolgozott, aszalt, szárított változatai, erdei gombák, méz, vágott, szárított virág

Egyéb termékek: nagyvárosi, exkluzív üzletek esetében az értékesített termékkörre épülő egyedi recept- és szakácskönyvek, konyhai kiegészítők, evőeszközök, a tájhoz és természeti értékeihez kötődő albumok, filmek, emléktárgyak, ruházati elemek, kiegészítők, dísz tárgyak, bútor-elemek, stb.

I.5.14 Termelés és értékesítés lehetőségei

I.5.14.1 Háztáji és szociális foglalkoztatás keretében előállított egyszerű, nem márkázott termékek

A helyi termékeket elsősorban a termelésben is érintett települések helyi boltjaiban, **piacain szükséges elhelyezni. Ahol nincs megfelelő üzlet és/vagy piactér, ott az önkormányzatok együttműködése keretében szükséges megoldani az infrastruktúra létesítését.**

I.5.14.2 Kisüzemben előállított termékek termelési értékesítési rendszere

A rendszer lépési a következők:

1. Piacvizsgálat a piac-stratégia és a termékfilozófia tükrében
2. Értékesítési hálózati (bolthálózati) terv
3. Értékesítési előterv (mennyiségben és értékben)
4. A potenciális termelői kör azonosítása és termékstruktúrájának felmérése
5. A potenciális termelői kör tájékoztatása, a részvételi szándékok felmérése
6. A beszállítói kör előzetes meghatározása
7. Az előzetes beszállítók által biztosítható termék-alap meghatározása, az értékesítési előtervvel való összehangolása

8. Előzetes termelési és értékesítési rendszer megtervezése a szükséges kapacitás-elemekkel (előzetes megvalósíthatósági tanulmány)

8.1. Középtávú termelési és értékesítési előterv

8.2. Fizikai kapacitások iránti igény meghatározása

- szállítási kapacitás igény
- raktározási kapacitás igény
- termékek minőségi osztályokba sorolásának és fizikai osztályozásának technológiai és eszközei
- hűtő kapacitás igény
- feldolgozó-kapacitás igény
- hulladékkezelés technológiai és kapacitásai
- irodakapacitás igény
- a termelőknél rendelkezésre álló, induló állapotban igénybe vehető kapacitások felmérése
- átmeneti (bérelhető) kapacitások felmérése
- agrár-logisztikai központ helyszínének előzetes kiválasztása
- beruházási tervkoncepció, a beruházás forrás-igényének meghatározása

8.3. Induló árualap összetételének, mennyiségének, forgóeszköz-szükségletének megtervezése

8.4. Hosszú távú üzleti terv készítése

8.5. A termékek és a bolthálózat piaci bevezetését szolgáló marketing terv elkészítése (termékösszetétel, árpolitika, célközönség azonosítása, arculatterv, marketing üzenetek kidolgozása, reklámeszközök, információhordozók meghatározása, értékesítési hálózat pontosítása, a marketing pénzügyi terve)

9. Az integrátor cég megtervezése

- jogi forma (pl. non-profit Kft)
- alaptőke szükséglet (pl. 100 MFt)
- résztvevők, tőkeösszetétel (pl. 12 résztvevő vállalkozás + 1 mintagazdaság, egyenlő részedésekkel)

10. Megállapodás a tagokkal, társasági szerződés előkészítése és megkötése (cégalapítás)

(Az 1-10 tevékenységeket megbízott cég végzi a gesztor szervezet megbízásából)

11. Az előkészítés további részének megvalósításáért felelős menedzsment kiválasztása és megbízása

12. Marketing terv elkészítése

13. Bolthálózati terv a célközönség koncentrált elérésének szem előtt tartásával

14. A cég telephelyének kiválasztása

15. A megújuló energiaforrásokon alapuló optimalizált rendszerterv elkészítése

16. Ingatlanvásárlások, bérletek előkészítése, lebonyolítása

17. A telephely (és szükség esetén az üzletek) építési engedélyezési tervének és a részletes költségbecslésének elkészítése, ehhez kapcsolódóan a megújuló erőforrásokon alapuló energia-ellátási terv

18. Finanszírozási terv készítése

19. A finanszírozási terv alapján szükség esetén hitelfelvétel előkészítése, pályázatok elindítása

20. Az üzletek kialakítása, felvezető reklámozás elindítása

21. Értékesítési szerződések előkészítése (külső értékesítés)

22. Működési alapszabály kidolgozása

23. Beszállítói keretszerződések előkészítése és megkötése

24. Az induló árualap feltöltése

25. Éles bevezető reklámok elindítása
26. Az üzletek berendezése, feltöltése
27. Nyitás, az értékesítés megkezdése az árualapból
28. Az ütemes szállítási-logisztikai- feldolgozási – értékesítési folyamat felépítése

I.5.15 Beruházás- és humán erőforrás igény

A rendszer első fázisának megvalósítása mikrotérségi nagyságrend esetén fél-1Mrd forint, az elindítás foglalkoztatási szükséglete mintegy 25 fő (ez nem tartalmazza a hálózatba tömörült termelők létszámát, csak a közös cég személyi állományát. A további fejlesztések a működés sikerességétől függenek.

I.5.16 Pénzügyi terv

A bevételek elosztásának a következő fő költségcentrumokra kell fedezetet nyújtania:

Agrártermelés

A termelési integráció szervezése, működtetése, minőség-irányítása

A termelők tájékoztatása, részükre szolgáltatott tanácsadás, felkészítés

Szállítás

Osztályozás

Raktározás

Hűtőház üzemeltetés

Csomagolás

Feldolgozás

Hulladék-kezelés, környezetvédelem

Marketing

Értékesítés

Kockázatkezelés költségei (biztosítások kötése, tartalékok képzése)

Fejlesztés (K+F és beruházás)

Vezetés, szervezés, adminisztrációs tevékenységek

I.5.17 A megvalósítás feltételrendszerének meghatározása

I.5.17.1 Szervezés, együttműködések kialakítása

- 1) A program megvalósításához széles körű összefogásra van szükség. Az első lépésben **10-12 kis és közepes méretű gazdaság bevonása** indokolt, akik jelenleg is rendelkeznek feldolgozott értékesítésre alkalmas termékekkel. Ezek értékesítésének megszervezése lehet az első feladat.

Ennek érdekében célszerű **létrehozni egy Non-Profit Kft.-t**, amely a logisztikai értékesítési feladatok mellett a tervezését is végzi. Ezt a társaságot megfelelően fel kell tőkésíteni, annak érdekében, hogy pályázó képes legyen. Az önkormányzatok korlátozott mértékben tulajdoni hányadot kaphatnak a társaságban.

Az **értékesítési hálózat kialakítása 3 budapesti és 1 közeli nagyvárosi bolt megnyitásával** kezdődhet. Ezzel párhuzamosan a helyi értékesítés lehetőségeit is meg kell vizsgálni. Kezdetben az árukat közvetlenül a termelőktől kell a boltokba szállítani.

- 2) A következő lépésben szükséges a **logisztikai központ beruházásának az előkészítése**. A kapacitások meghatározása után a műszaki tervezés megkezdése és ezzel párhuzamosan a megvalósíthatósági tanulmány készítése kell, megtörténjen. A finanszírozási háttér megteremtésében pályázat készítése és benyújtása adhatja az alapot. Emellett szükség van egy pénzügyi bevonására is, aki az önerő biztosításában vállal szerepet.
- 3) A nagyberuházás előkészítésével párhuzamosan a **szociális foglalkoztatási program alapjai is megteremthetők**. Ennek központi szereplője egy **mintagazdaság, amely kompetenciaközpontként is funkcionál** majd. A programba bevonni kívánt emberek beszerzésében az érintett civil szervezetek is

segítséget nyújthatnak. Az önkormányzatok különböző állami források igénylésével teremthetik meg az anyagi háttérét ennek a programelemnek.

- 4) Fontos feladat a **helyi piacok felélesztése, fejlesztése**. Kisebb beruházásokkal, erre a célra elnyert pályázati forrásokkal a helyben történő értékesítés lehetőségeit bővíteni szükséges.
- 5) Az 1. ütem legnagyobb beruházása a **logisztikai központ kialakítása**. Lehetőség szerint az **önkormányzat által biztosított területen** szükséges kiépíteni a központot. Fontos, hogy az ingatlan lehetőséget biztosítson a bővülésre, a 2. ütemben ugyanis itt célszerű kialakítani az energiatermelő és élelmiszer feldolgozó kapacitásokat.

A program szervezeti felépítését a 8. sz. ábra mutatja be.

I.5.17.2 Szakmai háttér

A szervezés szakmai támogatását az együttműködő partnerek, a létrehozandó integrátor szervezet menedzsmentje és a külső szakértők együttesen biztosítják. Fontos, hogy minden érintett szakterületről bevonásra kerüljön egy megfelelő kompetenciákkal rendelkező szakember.

A kezdetben célszerű mindenki véleményét meghallgatni és széles körben tájékozódni. Idővel azonban az integrátor szervezetnek ki kell alakítani egy stabil menedzsmentet és szakértői háttérrel, ami egy hosszú távú állandó fejlesztési folyamatot megfelelően tud lebonyolítani. A szakmai háttérnek biztosítani kell a stratégiai irányok meghatározását, a minőségbiztosítást, a pénzügyi és szervezeti stabilitást és a hitelességet.

I.5.17.3 Lakosság szerepvállalása

A program sikerének elengedhetetlen feltétele a helyi lakosság támogatása. A helyi lakosok fontos, hogy megismerjék a programot, megértsék célkitűzéseit, felismerjék saját szerepüket és lehetőségeiket.

Vízválasztó lehet a lakosság reakciója a helyi piacok felélesztését célzó akciókra, fontos, hogy minél inkább saját településükön vásárolják meg háztartásuk szükségleteit.

I.5.17.4 Informatika alkalmazása

A modell megvalósításának kezdeti szakaszában a legkézenfekvőbb megoldás az önkormányzatok irányítása alatt álló intézmények közétkeztetésének alapanyag-ellátása. Azonban az e piacra való belépés is megköveteli, hogy a szállító teljes körű ellátást tudjon nyújtani, máskülönben nem lehet versenyképes a jelenleg e piacra szállító (nagy)kereskedőkkel szemben, akik ugyancsak teljes körű szállítást nyújtanak és a nagy tételben való szállítás révén tudnak vonzó árakat ajánlani. Egy-egy olcsó termék külön megrendelése ezen beszerzési előny elvesztésével járna az intézményeknél, ezért ez számukra nem vállalható.

A kistermelői rendszert ezért már kezdetben is alkalmassá kell tenni arra, hogy, hogy a helyi konyhák igényeit teljes szortimentben ki tudják szolgálni.

Ebből fakadóan:

- minél több élelmiszer alapanyag előállítására képes termelőbázis megszervezése szükséges már induláskor
- a hiányzó elemeket kereskedelemről kell beszerezni
- fontossá válik a térségben alakuló többi termelő közösséggel való együttműködés és kereskedelem.

A versenyképesség biztosításához

- naprakész információra van szükség termelői és igény oldalról egyaránt

- az ellátási kockázatok lecsökkentését gondos, napi szintű tervezés biztosíthatja
- számos, egymással korábban együttműködésben nem lévő szereplőt kell összehangolni, ehhez folyamatosan ismerni kell a tevékenységüket
- a sok új szereplő miatt a minőségnek, a munka- és élelmszerbiztonságnak kiemelt szerepet kell tulajdonítani.

Mindebből következően napi szintű adatokra és ezek azonnali feldolgozására, értékelésére valamint a szereplők tevékenységének folyamatos nyomon követésére (egyres élelmszerbiztonság szempontjából exponált helyeken kamerás ellenőrzésre) van szükség. **Ezt a funkciót csak jól szervezett, magas szintű informatikai háttérrel lehet kiszolgálni, ezért az informatikai feltételrendszer megteremtése már kezdetben is alapfeltétel.**

I.5.17.5 Menedzsment-támogatás

A modell bevezetése egyszerűnek tűnik (vulgárisan káposztát kell szállítani a konyhának), azonban a gyakorlatban eddig ki nem próbált megoldással kell dolgozni. A tanulmányból kitűnik, hogy bonyolult érdekrendszert kell kezelni úgy, hogy a szervezet belső érdek-egyensúlya és fejlődőképessége fennmaradjon, s közben a társadalmi prioritások (foglalkoztatás, nemzetgazdasági szintű gazdaságosság, a helyi társadalom minőségi fejlődése, stb.) folyamatosan érvényre tudjanak jutni. Hogy mindez mennyire nem egyszerű, a sikeresen indult TЭСZ-ek későbbi bukducsolásán lemérhető. Az első megvalósulások kísérletnek tekinthetők, melyek esetleges anomáliáit menet közben kell korrigálni, a tapasztalatokat az új szerveződések keretében kamatoztatni. Ehhez szükség van a rendszert kidolgozók szakmai részvételére a menedzsment konzultáns társaiként, a tapasztalatok folyamatos kiértékelésére és továbbadására illetve az új szerveződések keretében való hasznosítására.

I.5.17.6 A gazdaságosság nyilvántartása nemzetgazdasági értelemben

A modell kiemelt célja a foglalkoztatás. Ez az érintettek szempontjából is fontos, hiszen a rendszer számos olyan embert képes bevonni a munka világába, akik kizorultak onnan. A tevékenységek jellege lehetővé teszi végzettség és munkatapasztalat nélküli lakosok bevonását is egyes munkaterületeken. Ennek révén csökken a költségvetési forrás terhére ellátott, de a nemzeti jövedelem-termelésben részt nem vevő emberek száma, csökken a költségvetésre nehezedő finanszírozási teher.

Számításaink igazolják, hogy a megfelelő (legalább minimális) jövedelmezőséggel és fenntarthatóan végzett tevékenységek akkor is hamarosan (egy-két éven belül) megtérülnek, majd jövedelmet termelnek a költségvetés számára, ha a tevékenységhez szükséges beruházásokat teljes egészében támogatásból finanszírozták.

Fontos, hogy a nyilvántartások rendszere és a rendszer folyamatértékelése ezt a nemzetgazdasági szemléletet kövesse.

I.5.17.7 A modell területi kiterjesztése

A tanulmányok egy mikrotérség (járás) nagyságú térség integrált rendszerben történő foglalkoztatási modelljét tartalmazzák.

Szükséges a modell továbbgondolása nagyobb területen (pl. megyében) egymás mellett működő termelő-értékesítő rendszerek figyelembe vételével. A modellben javasolt termékek piaca bővülő, azonban nem olyan mértékben, amilyen gyorsasággal várható ilyen szerveződések létrejötte. Ez kaotikus piaci szituációkat idézhet elő, a szereplők könnyen tönkretelhetik egymást a kereskedőláncok legnagyobb öröme. A cél a piaci koordináció, a klaszter jellegű együttműködés, a külső piacok meghódítása kell legyen.

Rendszerszerűen, tervszerűen kell irányítani ezt a fejlődési folyamatot annak érdekében, hogy a jó helyi kezdeményezések ne kioltsák, hanem erősítsék egymást. Ennek módszertanát (a modell hálózatos területi kiterjesztését) szükséges kimunkálni.

I.6 Hátrányos helyzetű kistérségek megújuló energetikai modellrendszere

A hátrányos helyzetű vidék, különösen az infrastruktúra terén legrosszabbul ellátott aprófalvas és tanyás térségek, önkormányzataik fennmaradása és fejlődőképessége, valamint a piaci versenybe beszálló logisztikai bázisok, feldolgozó üzemek és általában az ipari, agrár-ipari, agrár-logisztikai, logisztikai, innovációs, technológiai parkok tekintetében kiemelt fontosságot tulajdonítunk a megújuló energiaforrások alkalmazásának. Számos esetben a hiányzó infrastruktúra pótlása, máskor a költséghatékonyság, a környezet védelme, s gyakorlatilag minden esetben a hosszú távú kiszámíthatóság szól e stratégiai megoldás mellett.

I.6.1 Hátrányos helyzetű térségek főbb problémái

- számos esetben hiányzik az összekötő infrastruktúra,
- magas az elvándorlás mértéke,
- hiányoznak a nagyfoglalkoztató ipari üzemek,
- a fosszilis energia vásárlása miatt a régióból jelentős tőke vándorol el
- a hátrányos területek nem építenek főbb erőforrásaikra (például a magas erdősültség vagy kedvező mezőgazdasági adottságok)
- az erdőgazdálkodásban nagy erdőápolási hiányok jelentkeznek, a mezőgazdaságban az apróparcellás területeken a gazdák felhagynak a műveléssel
- a folyamatok következtében a területek degradálódása megkezdődött

Megoldás:

A helyben termelt megújuló energia széles körű alkalmazása, mely hozzájárul az adott térség energiaellátásának biztosságához, gazdasági, infrastrukturális megerősödéséhez, fejlődéséhez, a foglalkoztatási helyzet javításához és ezzel együtt az érintett települések népességmegtartó képességének fokozásához is.

A hátrányos helyzetű kistérségek megújuló energetikai modellrendszerének célja egy olyan döntéstámogató rendszer kialakítása, amely hatékonyan segíti az energetikai önállóságra törekvő kistérségek saját, belső fejlődésük elindításában, illetve a már működő folyamatok javításában, megerősítésében.

Az energiafelhasználási cél meghatározása az adott környezet jelenlegi agrártermelői, termőhelyi adottságainak felmérésére épül. Az agrárszektor biztosítja az alternatív energia termeléséhez szükséges alapanyagot, ezért fel kell mérni a piaci igényekkel összhangban álló agrár-termelési lehetőségeket, az agrárlogisztikai tényezőket, valamint az intézmények, működő vállalkozások energia igényét.

A rendszer lényege, hogy annak nem végterméke a megújuló energia, hanem fázisterméke. Feltételezve, hogy az adott helyi erőforrások alapján lehetséges a nagyüzemi szolgáltatókhoz képest szignifikánsan olcsóbb energiatermelés, az önköltségen vagy annak közelében meghatározott belső áron a vállalkozások részére átadott energia megalapozza a versenyképes költségintű termék-előállítás. Ennek feltétele, hogy az energiatermelés mint befektetés ne végcélként jelenjen meg, hanem a végfelhasználás során megtakarításként jelentkezzen.

I.6.2 Hátrányos helyzetű térségek megújuló energetikai modellrendszerének alapelvei

A hátrányos helyzetű kistérségek megújuló energetikai modellrendszerének bemutatását a tervezési alapelvek ismertetésével kezdjük, mivel a modell teljes körű megértéséhez nélkülözhetetlen e szemlélet elsajátítása. A lefektetett alapelvek a következők:

A modell nem törekszik elsődleges energiatermelő kapacitás kialakítására. A cél olyan, a felhasználás mértékével megfelelő megújuló energiatermelés kialakítása, amely a helyi erőforrásokon alapul. A megtermelt energiátöbblet értékesítése kiegészítő jövedelemként jelenik meg a rendszerben.

A modell „ökológiai szemlélet” mentén valósulhat meg, miszerint:

a biomassa alapanyagokat a kistérség területéről (illetve a beruházási helyszín környezetéből) szükséges beszerezni, a szállítással járó ökológia terhelés és költségek minimalizálása érdekében.

a hátrányos kistérségek biomassa kapacitásából feltételezhetően fedezhető a fejlesztések energiaigénye, ezek alapanyagai lehetnek mezőgazdasági melléktermékek, erdészeti fű, ill. melléktermékek, települési, lakossági zöldhulladék, valamint élelmiszeripari melléktermékek, ezért tájidegen, energetikai célú ültetvény telepítését nem preferáljuk. A megújuló energiák terén alkalmazott technológiák fejlettsége olyan szintű, hogy azzal biztosítani lehet a megfelelő természeti erőforrásokkal ellátott térségek önálló energiaellátását anélkül, hogy ehhez külön termőföld-területet kelljen felhasználni.

I.6.3 Területfejlesztésre gyakorolt hatás

A modell célja tehát egy olyan kisüzemi, saját fogyasztási igények kielégítésén alapuló, ökológiai, környezetvédelmi szempontokat figyelembe vevő rendszer kialakítása, amely a hátrányos helyzetű kistérségekre kiható fenntartható fejlődési folyamatot generál. Az ehhez szükséges területfejlesztési szempontok a következők:

1) Gazdasági megközelítés

A modell gazdasági szempontú megközelítésének célja a hatékony, rugalmas és stabil energiaellátás feltételeinek megteremtése, mely hozzájárul a nemzetgazdasági célokhoz, azaz az energiatülszórás csökkentéséhez. A helyben megtermelt energia munkahelyeket teremt, és míg a fosszilis energiákra kiadott összegek kiáramlanak a térségből addig a helyben termelt energia helyben hasznosul.

A helyi, közösségi alapon szerveződött rendszerben egyszerre kell megteremteni a kisléptékű keresletoldali energiatermelés feltételeit, valamint erőfeszítéseket kell tenni a jelenlegi energiaigény csökkentésére.

2) Foglalkoztatás

A modell területfejlesztő hatásai a foglalkoztatásban is megjelennek. A foglalkoztatáspolitikában kitűzött cél egyszerű: a foglalkoztatottak körének minél szélesebb körű kibővítése. Ezért a megújuló energiák felhasználásának egyik preferált területe a mezőgazdaság kézimunkaerő-igényes ágazatai.

A foglalkoztatottak körének kialakításakor három célcsoportot különíthetünk el:

- a) önfenntartók*
- b) alkalmazottak*
- c) vállalkozók*

3) Életminőség

A modell - területfejlesztő hatása miatt- az életminőség javításához nagymértékben hozzájárul. Ez a minőségjavulás számos területen mehet végbe. A közösségi élet területén végbemenő legjelentősebb változás, az a fejlődési folyamat, melynek következtében a közösségek képesek megvitatni azokat a megújuló energiákkal kapcsolatos stratégiai kérdéseket, melyek közvetlenül hatással vannak az egészségükre, a megélhetésükre és a jólétükre. A gazdaság és a közösségek érdekében történő szövetkezések megteremtik az alapját egy olyan közösségi életnek, melyben a már működő rendszerek a természethez és a közösséghez igazíthatóak.

A költséghatékony energiák alkalmazása jövedelemteremtő hatása révén önmagában is az életminőség javulásához vezet, azonban amennyiben a fenntarthatósági szempontokat sem hagyjuk figyelmen kívül, a rendszer további életminőség javulást eredményezhet. Ilyen elemek a tiszta, szennyezéstől mentes környezet valamint az egészséges élelmiszerek iránti igény.

II. PÓLUSVÁROSI TÉRSÉGEK

A gazdaság növekedésében – a fenntartható fejlődés előmozdításában, a versenyképesség növelésében – legnagyobb „tartalékok” a szellemi bázis, a K+F, az innováció gazdasági hasznosítása terén jelentkeznek. A növekedés a foglalkoztatáspolitikai lehetőségét kiszélesíti, ily módon nem csupán a fejlesztési programokban résztvevők számának növekedésével segíti a foglalkoztatottak számának növekedését. A közeljövőben az ÚSZT révén az egyetemi kutató kapacitás bekapcsolása a gazdasági folyamatokba kínálja a legnagyobb előrelépést. Ennek feltételei kialakultak, illetve formálódnak a vállalati szférában is.

A fejlesztéspolitikában kitüntetett feladat egy **kiegyenlítettebb K+F kapacitáseloszlás** az országon belül, a főváros dominanciájának csökkentése a vidéki fejlesztési területek megerősítésével. Az úgynevezett pólusvárosok számára – Miskolc, Debrecen, Szeged, Pécs, Székesfehérvár-Veszprém, Győr –, a fővároshoz való felzárkózás igényével fogalmazódnak meg innovációs feladatok. Alapvető cél, hogy a következő években az érintett városok környezetében **versenyképességi központok, regionális tudásközpontok**, ezzel együtt 20-25, nemzetközi szinten is jelentős eredményeket felmutatni képes klaszter jöjjön létre, amelyek érdemben járulnak hozzá a magyar gazdaság növekedéséhez.

Sajátos Budapest pozíciója. Itt van az ország szellemi kapacitásának kétharmada, de ennek a nemzetközileg is kiemelkedő szellemi bázisnak a gazdasági teljesítményben mérhető hatása igen szerény. A 9. sz. ábra Nyugat-Svájtól Kelet-Magyarországig mutatja be a régiónkénti fajlagos GDP-t. Szembeötlő, hogy Budapest szellemi kapacitásától jóval szerényebb Közép-Svájc (Zürich), illetve Bécs gazdasági teljesítményt fokozó hatása a többszöröse a mi fővárosunkénak (mely Salzburggal közel azonos). A pólusvárosoknál tehát nem annyira a szellemi kapacitás-, sokkal

inkább az ezt hasznosító mechanizmus gyenge. Az innováció határfoka rendkívül alacsony.

A pólusvárosokhoz kapcsolódó tudományos, innovációs parkok pályázati forrásokkal való támogatásánál az Új Széchenyi Terv egyes programjai teremtenek megfelelő lehetőséget:

1. Vállalkozásfejlesztés program

1.1. A Vállalkozásfejlesztési Program támogatási eszközeiként egyedi és kiemelt projekteken belül az **üzleti környezet** fejlesztésére: az üzleti infrastruktúra – ezen belül **ipari parkok** – szolgáltatások bővítését szolgáló projektek továbbvitelére, újak indítására nyílik lehetőség.

1.2. A **Vállalkozásélénkítés** – a vállalkozói aktivitás növelése céljából segít azoknak az infrastruktúrát biztosító intézményeknek, **ipari parkoknak** a szolgáltatásfejlesztéseit, amelyek nagyban támogathatják a kezdő vállalkozókat első lépéseikben, illetve segítséget jelenthetnek a vállalkozások bővülő, növekvő szakaszában is.

1.3. Az **üzleti inkubációt** segítő infrastruktúra szolgáltatás bővítésének keretein belül biztosított támogatások lehetővé teszik a **már létező ipari parkok, inkubátorházak** igénybevételét az üzletviteli szolgáltatások infrastruktúrájának kialakítására, a szolgáltatási paletta bővítésére.

1.4. A **Kárpát-medence gazdasági övezet** alprogram elemei között, a stratégiai jelentőségű (kiemelt) programelemek támogatása során nagyobb léptékű, átfogó programok megvalósítására nyílik lehetőség a nemzetpolitikai szempontból fontos célterületeken, amelyek az átlagosnál is nagyobb mértékű magyar állami beavatkozást igényelnek. Ezek között felmerül az ipari és szolgáltató ingatlanok fejlesztése (**ipari parkok** és inkubátorházak létrehozásának támogatása), a határon túli felsőoktatási

intézményekhez kapcsolódó **innovációs és K+F+I központok** támogatása és fejlesztése (magyarországi és határon túli intézmények közötti együttműködés támogatása.)

2. Tudomány-Innováció program

A programban konkrét vállalkozásfejlesztési lépések vannak a hazai innovatív cégek helyzetbe hozására érdekében. Az egyes – innovációs potenciállal rendelkező – régiók felzárkózását, versenyképességük innovációs teljesítményen alapuló növekedését a regionális fejlesztési politika egyik fő céljává kell tenni. Ennek eszköze az ipari kapacitások, a regionális oktatás és az állami fenntartású K+F+I infrastruktúra jobb egymáshoz illesztése. A helyi adottságokat szervezési, pénzügyi és tudáshasznosítási útmutatással támogatva hatékonyabban lehet összekapcsolni az **ipari parkok** és a vállalalkozási infrastruktúra fejlesztésével. A párhuzamos hálózatok pazarló táplálását megszüntetve, a közvetítői funkciókat eredményességi értékeléssel folyamatosan követve, a gerinchálózatot a tudáshasznosítás és változásmenedzselés szolgálatába lehet állítani.

3. Zöld-gazdaság fejlesztés program

A „Zöld KKV” alprogramon belül cél, hogy az **ipari parkok**, ipari szereplők, kiemelten a KKV-k is energia-hatékony támogatásokhoz jussanak, mert az Új Széchenyi Terv alapvető célja a KKV-k fokozott támogatása és a foglalkoztatás jelentős növelése.

4. Közlekedésfejlesztés program

4.1. Magyarország az átalakuló közép-, kelet- és délkelet-európai térség súlypontjában, Ny-K és É-D irányú közlekedési tranzit tengelyek metszéspontjában

fekszik. A földrajzi adottságokkal versenytársaink nagyszerűen élnek, mi azonban eddig lényegében nem tudtuk kihasználni különösen előnyös geográfiai adottságainkat. A földrajzi elhelyezkedés előnyei csak akkor érvényesíthetők, ha a tranzitforgalom egy részét megfelelő közlekedési és szállítási hálózat, csomópontok, valamint azokra telepített intermodális és multifunkcionális logisztikai központok, illetve kapcsolódó **ipari parkok** birtokában képesek vagyunk megállítani és hozzáadott értéket előállítani. Az ipari parkok fejlesztésében a jövőben fontos feladat lesz ezen előny érvényesítése.

4.2. A **hazai kikötők** fejlesztése a növekvő célkitűzések szerint valósul meg. A komáromi kikötőben: intermodális kapacitás növelését elősegítő infrastrukturális fejlesztések összekapcsolják a kikötőt mind a Bécs–Budapest vasúti fővonal, mind a székesfehérvári **ipari parkkal** a vasúti kapcsolat révén, továbbá a komáromi **ipari park** kiszolgálását teszi lehetővé. Konténer- és darabáru-kikötő építése szükséges Nagytétény-Érd körzetében, amely az elkészült – a várost elkerülő – M1 összekötő út révén, valamint az M0 körgyűrű és a HARBOR Ipari Park logisztikai és raktárbázis mellett – azzal integrált trimodális logisztikai rendszert alkothat és emelheti be a TEN-T hálózatba.

4.3. A közúti infrastruktúra-fejlesztés legfontosabb elemei között a sugaras szerkezet enyhítése, a meglévő hálózati elemek mellett a logisztikai központok és a Helsink-i folyosók közötti közvetlen átkötések kiépítése (a sugaras szerkezet enyhítése a főbb utak vízi/vasúti/logisztikai/**ipari park** központokhoz való közúti fejlesztések révén is megtörténhet).

5. Ipari parki menedzserek

A kis- és közepes vállalkozások döntő részénél hiányzik a **technológiai transzfer** megvalósításához, a piaci információk feldolgozásához, adaptálásához szükséges **tudás** és szervezeti háttér. Ahhoz, hogy ebben a körben erősödjön a technológiai

innováció, szakmai segítségre van szükség, illetve **ki kell építeni azt a kapcsolati rendszert**, amely az egyetemek és a vállalkozások együttműködését elősegíti. Az elmúlt években az oktatás, képzés terén jelentős kínálati piac jelent meg, a kereslet azonban ettől elmaradóan alakult. Fontosnak tartjuk a K+F háttér, a szolgáltatási lehetőségek, funkciók megismertetését, a képzések, workshopok, partneri kapcsolatok ez irányú támogatását. A kis- és középvállalkozói szektor számára az érdekképviselői szervezeteik (IPOSZ, OKISZ, KÉSZ, MGYOSZ, VOSZ), szakmai szövetségek (pl.: Magyar Logisztikai Beszerzési és Készletezési Társaság, Inkubátorházak Szövetsége, Ipari-, Tudományos-, Innovációs- és Technológiai Parkok Egyesület, MISZ), a kamarák ez irányú tevékenységét célszerű fokozottabban ösztönözni és ahol lehet intézményesíteni az együttműködést e szervezetek között.

A megnövekedett feladatok szükségessé teszik az ipari parkok vezetésének megerősítését. A parkok egy részében a jelenlegi személyi feltételek adottak, a pálya vonzerejét azonban javítani kellene. A parkok többségében a parki menedzsment létszámának bővítése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a munkahelyteremtés dinamikusabbá és eredményesebbé váljék.

III. IRODALOMJEGYZÉK

- Átfogó fejlesztési program a tanyás térségek helyzetének a javítására, különös tekintettel a tanyavillamosítási feladatokra ,(Tanyafelmérés) 2005-2006 VÁTI-MTA RKK Alföldi Tudományos Intézet; Budapest, 2006
- A nagyvárosi agglomerációk hatása a kistérségi szerveződések alakulására (tanulmány), Dr. Varga István; Pécs, 2005
- Munkaerőpiaci helyzetkép Dél-alföld, DARMK; 2010 május
- Agrárgazdasági statisztikai zsebkönyv, KSH, 2007
- Jelentés az agrárgazdaság 2008. évi helyzetéről, Dr. Tassy Sándor, Budapest, 2009
- A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar számokban, FVM, 2009
- Új szabályozás a földvásárlási moratórium helyett? újságcikk, Krónika Suri Szilvia-Bóti Attila 2010-07-06
- A főbb állattenyésztési ágazatok helyzete, AKI, 2009
- Klímaváltozás Káros Következményeinek Mérséklésének Eszközrendszere, Dr. Kozák Péter, ATIKÖZVIZIG
- Duna-Tisza közti homokhátság vízgazdálkodási problémáinak megközelítése a hidrodinamikai modellezés alkalmazásával, Dr. Kozák Péter, ATIKÖZVIZIG
- Mintaprojekt a Duna-Tisza közti közép-homokhátság helyzetének javítására, Rónay István-Keve Gábor
- Határérték, Kerekasztal beszélgetés a vidékfejlesztésről, Balavány György, újságcikk-Magyar Nemzet 2007 június 9.
- „Nem szűnik meg átalakul” újságcikk-Népszabadság 2004
- Elmaradt az állami konszolidáció-végnapjait éli a Mórakert?, újságcikk Agromonitor.hu, 2010.08.27
- A szövetkezet és az egyesülés összehasonlító elemzése a hazai és az európai uniós szabályozás tükrében

- Javasolt Földprogram Vázlatok, Belecska, Dr. Jakab Róbert, 2009
- Még az idén befejezi és életbe lépteti a kormány a már előkészítés alatt lévő, hungarikumokról szóló törvényt, jelentette be Fazekas Sándor vidékfejlesztési miniszter. újságcikk, Magyar Hírlap, 2010
- Termelő és értékesítő szervezetek Magyarországon, Cégvezetés VII. évfolyam 8. szám, 1999
- Az oktatás társadalmi és gazdasági környezete, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, <http://www.ofi.hu/tudastar/jelentes-magyar/1-oktatas-tarsadalmi-090617-1>)